

Värske Rõhk

**nr
31**

**sügis
2012**

**Tõnis Vilu
Marko Pogačar
Noemi Kokla
Merlin Piirve
Lennart Ruuda
Mariann Tihane
Kristina Viin**

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Lauri Eesmaa

Toimetajad: Carolina Pihelgas, Johanna Ross

Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule: carolina.pihelgas@va.ee

Proosa: maia.tammjarv@va.ee

Arvustused, esseed ja tõlked: lauri.eesmaa@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Fotod lk 14, 20, 38, 48, 54, 102–103: Ingel Martin

VÄLJAANDJA

MTÜ Värske Rõhk

Vanemuise 19

51014 Tartu

Tel: 742 7087

vr@va.ee

Tellimine: www.va.ee

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk III/2012 (nr 31)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

Sisukord

Tõnis Vilu	7
Merlin Piirve	15
Marko Pogačar	24
INTERVJUU: Marko Pogačar	31
Mari Mägi	39
Kristjan Haljak	43
Noemi Kokla	49
INTERVJUU: Hanna Kangro	57
Triine-Anette Täks	61
Marie Verdei	65
Marianne Pitk	77
Kristina Viin	83
Lennart Ruuda	91
Norman Kuusik	97
ARVUSTUSED:	
Tõnis Vilu	105
Liisi Rünkla	111
Mariann Tihane	117

Noori autoreid

Kristjan Haljak (21)

garam garam ulung.

Anete Kruusmägi (27)

kirjutab kohvipaksuga segatud öödel Lasnamäe tornides luulet ja proosat. Alati jääb sõnadest puudu ja enne lõppu läheb õues valgeks. Tavaliselt tekst kahvatub tegelikkuse ees. Vabal ajal tantsib.

Noemi Kokla (21)

joob väga palju teed ja elutseb (tavaliselt) antisotsiaalses kookonis.

Norman Kuusik (23)

õppis 2008–2012 Tartu Ülikoolis inglise keelt, kirjandust ja muid asju. Muudest asjadest saab lugeda ka tema blogist aadressil <http://minemisel.blogspot.com>.

2012

Mari Mägi (17):

„Tegelikult on mulle alati hoo-
pis tuumafüüsika meeldinud, aga
kuna luuletamine tundus arvesta-
tavalt lihtsam kui reaktori ehitam-
ine, läksin selle kunsti peale üle.
Kirjutamisest kõrvalisel ajal meel-
dib pikse ajal raudvardaga mööda
põldu joosta, võilillepärg peas.”

Merlin Piirve (26)

on lihtne ja hea. Lähemalt võib
lugeda romaanist „Ühe maailma-
valutaja märkmed”.

Marianne Pitk (27):

„Olen zooloog, kes uurib laulu-
lindude sise- ja hingeelu. Paljud
metsaelanikud on usaldanud mulle
oma loo, mis on mul veel üles
kirjutamata. Vabal ajal ajan Tartu
hakkidega juttu, süön banaane ja
võitlen paranoiahoogudega.”

Marko Pogačar (28)

on horvaatia luuletaja, esseist ja toimetaja, kellel on seni ilmunud kolm luulekogu ja kelle luulet on tõlgitud enam kui kümnesse keelde.

Lennart Ruuda (20)

Kiievi kotletid ja lõunauinakud meeldivad.

Liisi Rünkla (26)

on küllap vist huligaan.

Mariann Tihane (27):

„Viljelen maailma kaotatud aeglust. Mõnuga, eemal. Ülejõel — kohas, mis ütleb, et see asub alati „kusagil seal”.”

Triine-Anette Täks (28):

„Silmadega kiigata välja südame aknast hetkel, mil ripsmed tilguvad veel und. Haarata vihmaniitidest ja luuleredelist. Armastada elusaid hetki ja minekut. Nii olla, et kõik oleks päris. Ometi natuke nihkes, iseenda kõrval.”

Peeter Veltson (34):
„Tüüpiline humanitaarpehmo.”

Marie Verdei (19)
ratsionaliseerib, mis on, järeldab,
mis tuleb, ülejäänu on häbitu vale.

Kristina Viin (26)
arvab, et on loomult kulgeja. See-
tõttu sobib talle hästi näiteks ida-
maade filosoofia. Maalib, illustreerib,
kirjutab. Hariduselt skulptor. Hetkel
aga väsinud linnaelust ja melust ning
kasvatab Karula metsade vahel
pisikest last. Ning unistab
loominguliselt.

Tõnis Vilu (24):
„Kirjandus on lihtsam, kui arvata
võib. Aga kõik tema eeldused ja
järeldused, kirjutamise ja lugemise
oksad on keerduks või üldse olemata.”

Tõnis Vilu

*

see nahk
mis hoiab karvu
igal ajal erinevaid
nagu jõgesid
aga ikka sarnaseid
koos ja eraldi
ja nad on ühes karjas
kui neid vaid vaevun
silmadega katsuma

see nahk hoiab mind
ja tumeneb
kui ilm muudkui heledaks pleegib

see nahk hoiab mind
segase päikse eest
ja valgus läbi sõrmede
on elu ajaks verev
punane
ja alles pärast seda
tühi

miks ei või ta olla tühi
juba varem?

*

kas on veel võimalust loota
et miski minus
kasvab kunagi puuks
kui üldse ei tunne
end ära kaugetes põlvedes
sajandites
tuhandetes
et pole kellegi ümbersünd

aga ega tühi asi
kesta igavesti

mis ei ole muutub olevaks
ja tagasi
see on elus ja hingab
nagu meri mis rannale tuleb
ja siis jälle alla käib
merre
iseendasse

liival tühi plastpudel
mida tulevase türanni rõõmuks
ei korja keegi
türann
kes sentidest kuhjatakse kokku
mõne valgusaasta pärast
tuhande põlve kaugusel
sadamaparklas kasutatud
mähkmete kõrval

Telekas näitas eluolu Ussuuri taigas

ainult inimestest rääkiski
aga inimesi ei näidanud
hääli oli tõsine ja magus
kaeluskarud olid
ja kakud

isa rääkis saate ajal
baturinist
ei kuulnud seda kohta
kus öeldi kelle täpiline kiskja
oli äsja maha murdnud

tahtsin olla see õnnis loom
amuuri leopardi lõugade vahel

Genius loci hajub

terve suve põlistuvad tulikad
ja nende lappidesse niitmata murul
neeldub käte kasulikkus
inertsist nagu korisev elu

aga lehis on tänavaääres juba
ajale iseloomulikult hakanud heitma
kahekordseid varje
pehmeid ja hämuseid
pimedus on taas kaotatud laualambile
ja heledamat läiget nagu ei kannata

kui unetõves öösel õisi otsides
komistada
siis komistada juba kõige täiega
ning mitte magada maha
hõõgpirni igavest tulikakollast haiget kuma

milleks häirida põlvede hääbumist
üheks pilvevarjuliseks sumbunud suduks?

*

oma eluaja jooksul pean
ma linna nägema
salvestama ja kopeerima miksimä
ta tänavad poed kohvikud
ta täis ja tühjad vabrikud
prügikonteinerid
ta autod inimesed korterid
eramajad
ta politsei kiirabi löömingud
kõrtsud ja murdumised
ta koolid
ja ta kasvavad kivid
kiletunud jõed pakitud pargid
lõrtsid veed veel ja veel
salvestama ja kopeerima miksimä
et kunagi poolliivases hauas
männid võtaksid kõik nähtu
mu silmapõhjadest ajujätkestest
ja näitaksid ka tammedele lindudele
kohta kuhu lennata eemale
et nad saaksid luua
tühjuse mis teeks oma töö ära

salvestama kopeerima ja miksimä seisukohti
sest ma pole sündinud luhtaminekuks
keegi pole sündinud selleks
ainult kevad on
täitsa kevad
sündinud sündimise pärast

*

rahu tõuseb kõrgeimalt puult
nagu kotkas
oksad nagisevad hetke
rahuldatuna
nad on jälle olnud toeks
lendavale võimule
vabadusele
nad on jälle olnud

oksad on jälle olnud sümbol
loomale
kes oma saaki neisse peidab

oksad on jälle olnud elu väärt
mõte

*

sipelgate pisikesel rajal
veetakse suitsukoni ja okkaid
ja mesilane lendab kanarbikus
käbid torgivad jalataldu
ja kiil puhkab sõrmel
elu läheb edasi
ei näe et see oleks absurdne
päike paistab nagu polekski
kell juba praegusesse kohale jõudnud
aga kui jõuabki
siis on puhta imelik ju
nagu madalates ja pimedates koridorides
ära eksida on nah

Tihane lendas arooniapõõsasse

laulab seal nagu poleks
teist nägugi
ja ehk minagi kunagi
suudan öelda samu asju
mida päriselt teen
nagu tihane
ega valeta
sõnadega üht ja kätega teist

just siis saab kõik olema
uus
mutukpisike
ja ahermaad ei oska
ära tunda mäletada
mis oli varem –
arooniapõõsas ja siis kolhoos
põld
ja siis mets

ja vesi
jää

Merlin Piirve

Süü

Marie tundis juba gümnaasiumipäevil, et temas on väike leek, et sees põleb miski, mingi soov või tahe, tung teha head. Tundlik oli ta juba siis, tundlik allasurutute suhtes, kergesti haletsusse langev.

-

Särasilmne ja hunnitu, karismaatiline Marie kutsus oma hubasesse kiiskavpuhtasse korterisse vahetevahel õnnetuid, keskpärase välimusega, kompleksides noormehi, mõni neist oli vigane. Enamasti olid nad ujedad, sügavalt õnnetud, lühikesed, ent ideerikkad mehed, kes ei olnud kunagi naist näpuotsagagi puudutanud. Sünniaastat arvesse võttes olid nad mehed, tuumalt aga puht poisid, süütud autsaidrid, sotsiaalsed hädavaresed, kes pekslesid oma suletud siseilmas, loksusid omaenese ideede sees, ammutasid rahuldust vaid iseendast. Doktorandid, tarkvaraarendajad, uurijad, uksehoidjad, fotopoemüüjad, arhivaarid, veidrad kostümeerijad, assistendid laboris, materjalitehnoloogid, hobikitarristid. Erakud. Ta kohtas neid lõunapausidel, raamatukogus, kummalistel konverentsidel, bussipeatustes, toidupoes, fuajeedes. Et Mariel oli tundlik soon selliseid ära tunda, siis ei pidanud ta nende välja peilimiseks ka eriti pingutama. Hämmastava kindlameelsusega ning pealekäivalt läks ta pseudolahingusse. Ta alustas väljavalitud erakuga suhtlust, maandas pinge, viis läbi mikrokatse ja kutsus enda manu.

Katse seisnes eraku teadmistepagasi proovimises. Marie lävis vaid intelligentsete autsaidritega, ent – pangem tähele! – intelligentsusele ei viidanud ilmtingimata noobel ametipost ega kraad *université*’st või

university'st. Mariel olid oma kriteeriumid ning neid ta ei väänanud. Poisid olid alati umbusklikud, kuid tähelepanust enam kui meelitatud. Muidugi oli ka neid, kes Marie tähelepanuavaldustest kohkusid ning kärmesti midagi pobisedes lahkusid, kuid reeglina olid kõik Marie lum-muses. Toidupoes aitas Marie kentsakatel meespoistel puuvilju valida, raamatupoes soovitas erinevaid tekste ja tegi sisukokkuvõtteid, bussi-peatuses küsis nende lemmikmarsruutide kohta – ta oli üks õige nupu-kas naisterahvas.

Seejärel palus Marie harilikult (kirjeldame siin ju tavapäras-tse-naariumi, mitte erandjuhtumeid) väljavalitul istuda oma väiksesse auto-mobiili ning sõidutas siis ohvri või õnneseene – kuidas võtta! – oma õdusasse koju. Seal tavatses ta meestega rääkida, uurida nende elu kohta, tavatses neid avada (kuigi vahel see ei õnnestunud), lubada neil oma hele-punaseid kiharaid puudutada, randmetest haarata; ning siis oli Mariel tavaks neile anduda, kuigi klassikalise lõpuni selliste inimloomadega asjad tihtipeale ei jõudnud. Marie nimetas end Annaks ning telefoni-numbreid ei vahetatud, pärast tuli nii mõnigi mees maja juurde või nii-sama ümbruskonda luusima. (Marie oli alguses plaaninud neile sõidu ajaks pähe tõmmata riidest kotti, ent see tundus vägivaldne ning ei läi-nud tema heade kavatsustega kokku, lisaks oleks Marie siis pidanud nad pärastpoole koju viima. Nii et oli üksjagu põhjuseid, miks nõõriga kott koju jätta, eriti veel kui võtta arvesse, et mõni neist ontlikest meestest oleks selle peale võinud ka Mariet rünnata.) Aga kui nad üritasid täna-val taaskohtudes naisega vestlust alustada, sõnasid talle midagi, vaatas Marie neid apaatse külma näoga ning teeskles, et ei adu üldse, kus ta on ja miks on, nii et need hetkeks ujedusest võitu saanud, naist ihaldavad häbelikud poisid tagasi tõmbusid. Marie ei kartnud meespoisse, kuigi tegelikult oleks pidanud. Ta oleks võinud olla ettevaatlikum.

Marie teadis, et tema iselaadset tegevust tauniks ühiskond, tauniks ka papa ning elukõige ei meeldiks see tema kihlatule. Sellepärast hoidis Marie seda kiivalt saladuses. Ta oli hoolikas ja rõõmsameelne, tundes, et teeb head, et aitab neid haletsusväärseid inimolendeid, et aitab tervet maailma, kui need mõttehiiglased ükski kord midagi reaalset ja lihalikku tunda saavad. Marie uskus, et annab nende ideedele sära, värskust; et vaimu kosutab see üürrike hell lihalik puudutus. Ta leidis, et mitte ükski mees, ühiskonna silmis ükskõik kui mittemehelik, mittealfa, ei peaks jääma naiseliku silituseta. Raha Marie meespoiste käest ei soovinud, enamgi

veel – mõte tasust ajas tal südame pahaks. Oluline oli mõlemapoolne huvitatus, situatsiooni naturaalsus.

Marie uskus oma heategu. Ja ta tundis ennast hästi, pärast järjekordset sessiooni ei tajunud ta end rusutu ega odavana, vaid vastupidi, puhastununa, isegi kui oli õhtu veetnud mõne eriti inetu ja eriti väärastunud mõttemaailmaga meesolendi seltsis. Mõni autsaider oli avanedes väga jutukas ja pungil köitvaid ideid, mõni oli tegelikult kõrk ja upsakas, mõni oli Marie pettumuseks juba naist tundnud.

Nii elaski heategija Marie teatavat topeltelu. Kui naine pärast nurjunud või nurjatut vahekorda jälle üksinda jäi, pesi ta ennast väga hoolikalt ja koristas elutoa, vaatas mõtete puhastamiseks välisuudiseid ja näris huuli. Siis võttis ta oma vanapaberist toodetud märkmiku ja kirjutas sinna üles kõik, mida ta ohvri või õnneseene kohta teada oli saanud. Ta pidas piinlikult täpselt järke. Pärast seda ta enamasti riietus ning sõitis oma kihlatu või papa juurde, vahetevahel läks üksi mõnda hubasesse kohta einetama. Marie jumaldas baklažaani ja pehmet mozzarellat. Elu oli ilus.

Ilus oli see hetkeni, mil üks meesolenditest Mariet tulemuslikult ründas ja naise sünge saladus koorus kiiresti katki. Nagu muna. Pragunes kõigi silme all lahti. Nii et juhtunu jõudis ka papa ja väga tundliku kihlatu kõrvu. Marie katkine keha ja katkine vaim põhjustasid palju kära ja palju villa. Märkmik konfiskeeriti. Kihlatu kaotas usu ja tõmbas endale kriipsu peale.

–

Kuna keha ja vaim olid tõsiselt haiget saanud, võttis Marie tuttava arsti ning iseenda tungival soovitusel ette mõned elukorralduslikud muudatused. Arst soovitas aja maha võtta. Marie sellesse niimoodi ei suhtunud, tema nägi selles pigem aja enesele võtmist. Tema töö ei olnud paikset laadi, seega oli sedalaadi uuendus eriti lihtne. Ta viskas vastu telliskiviseina katki oma mobiiltelefoni ja valmistas end korralikult ette, et olla-elada täiesti segamatult, ehkki kuklas tagus teadmine, et mõne nädala möödudes hakatakse teda taga otsima (kuigi mitte taga igatsema). Kuid selleks hetkeks lootis ta saavutada puutumatuse ning niisamuti lootis ta selleks hetkeks olla nõi heinakuhjas. Marie asetas vajalikud asjad mahukasse

reisikotti ja plaanis bussiga ära maale sõita. Ta oleks isegi autoga läinud, üks diskreetne sõber pakkus talle oma vana prantsuse autot, sest naise enda auto oli kasutuskõlbmatu, ent Marie ei tundnud ennast piisavalt kindlalt ega selgelt, et juhtida. Tegelikult ei tahtnud ta oma elus enam kunagi midagi ega kedagi juhtida.

Ta pani ülle oma musta sooja igapäevase kleidi ja mustad igapäevased sukad, peale sinkja sooja mantli. Ta astus uksest välja. Veel enne, kui ukse päris kinni tõmbas, piilus ta korra oma väiksesse korterisse tagasi, ehmatades nii ruumi, mis eeldas, et Marie ongi juba läinud. Naine vaatas oma nõusid klaasustega kapis ning väikest õnnetut potilille aknalaual. Ta pidi küll õige pea naasma, kuid tema peas, kuskil kahtlases sopis, lausa augus pesitses siiski teadmine, et siia ei tule ta enam kunagi tagasi. Ta raputas pead, et imelik mõte kaoks. „Kuidas siis nii? See on ju minu kodu? Minu pärandus. Miks ma ei peaks tagasi tulema?” Marie ohkas ja vaatas mummusid oma sallil. Ta tõmbas ukse kinni õrna paugutusega, mis lõhestas tema kuulumist, valusalt lahvatas miski tema olemises ja tõmbas selja ülaosa higipärliseks. Marie oli nõrk, ta ei jaksanud trepist allagi minna. Nii läkski ta aeglaselt ja puhkides, ehkki oli veel väga noor, väga noor ja rõõsa. Ta ei oleks ju pidanud sedasi trepist alla vaevlema! Marie oli üksinda ja väga haige.

–

Marie astub vanasse bussi ja istub luitunudriidelisele istmele. Aja kulg on Marie jaoks muutunud – ta ei märganudki, millal buss liikuma hakkas. Äkki on nemad – kolm meeleheitel reisijat ning neurootiline bussijuht – juba kivilisel rannikul, tuiskamas sihtmärgi poole. Sihiks on ühe sõbra imelik maja kaugel pealinnast, kus ei ela septembrist kuni maini mitte keegi. Marie on otsustanud sinna minna. Ja jääda nii kauaks kui vaja. „Nii kauaks kui vaja,” sosistab ta.

Kahe nädala pärast on Marie oma uue elukorraldusega harjunud. Esmaspäevast reedeni ta töötab ja loeb, vaatab filme ning sarju. Igal pärastlõunal käib ta väljas lonkimas. Nädalavahetustel Marie joob ja sööb, manustab rahustavaid preparaate ning kuulab, kuulab hoolega. Nädalavahetustel ta veel mängib, mängib kogu hingest, mängib, kuni

valutab, mängib nõnda, nagu pole kunagi mänginud, mängib klaverit. Ja pühapäeviti, kui suudab häbist üle saada, mängib ta iseendaga.

Reede õhtul istub Marie rahulikult väikeses pehmes toolis. Kõik on sellel hetkel tema jaoks nii hämmastavalt selge, ta vaatab aknast välja ja näeb, kuidas naljakad mustad linnud moodustavad taevas kurjakuulutavaid ja lõdvestavaid mustreid. Siis on ta jälle tema ise, ihaleb heategusid. Ta on puutumatu ja rammestunudult rahulik. Istub triibulises linas väikeses toolis ja sulab sellesse. Ei vaja enam sõnu ega hellitusi, ei vaja teisi silmi, ei vaja mitte midagi. Ta ihaleb saada üheks helidega, pihustuda miljoniks kauniks klaasiseks osaks. Olla eimiski – kui ilus. Vaimustav. Kaunis on elu. Kaunim on mitte-elu. Marie mõistab, et tegelikult ei lähe kellelegi eriti korda see, kes ta on, mida ta teeb. See pakub vabanemist, mis rammestab teda veelgi enam. Marie tõuseb ja läheb voodi juurde. Ta riietub hoolikalt ümber ja istub voodisse. Padjal on tume püür. Ta igatseb. Ta on lainete limpsimisulatuses. Mõtted on kehast kuidagi imelikult lahus, keha istub voodis, lahti lõigatud *ratio*'st. Mõttelaadne olem hõljub lae all. Ukse taga on lõpmatus. Keha on kerge ja vaim seal kuskil tihke. See on suur minnalaskmine. Ja hea on. „Võiks ju tulla mees, hallis kuues, kallis hallis,” mõtleb ta. Marie peaaegu tunneb, et too loksub randa, sahisab Marie juurde. Marie silmad näevad teda, aga suu ei avane. See on lukus. Mees kõnetab naist justkui silmadega. Marie lubaks tal oma palmikud valla päästa, punase villateki peale valla. „Ära too liiva sisse, või kui tood, siis too juba palju. Ära räägi mulle tollest noamüüjast, või äkki vastupidi, räägi mulle, räägi mulle. Vaata, et mu sõlg mind ei torgiks,” mõtleb Marie. Marie ärkab üles ja on ikka üksinda. Tasakesi tõuseb ta üles, keedab endale kohvi ja vaatab pisikesest aknast välja legendikule. Näeb väikeste sabadega naisi. Ja õuele sõidab auto. Ja ongi auto. Marie ei mõista, kuigi tegelikult vist ikkagi mõistab. On laupäev, kell on üheksa. Marie on maal olnud täpselt kuu ja kümme päeva, külalisi ta ei oota. Külalisi ta ei soovi, ta ei taha näha ühtki pupilli, ühtki huuleliigutust, ta ei taha kuulda põrandal kellegi sokke sahisemas, ta ei taha tunda, kuidas kehad tuba soojemaks kütavad.

„Tere, mina olen Aren, me oleme kohtunud. Mind saatis üks su lähedane sõber. Mul on magistrikraad riigiteadustes ning psühholoogias. Mulle meeldivad inimesed. Ja täna ma tulin, et sinuga vestelda.”

Marie jõllitab mehele silmnätku: „Kes sind saatis?”

Aren muheleb ja vaatab Mariele otse silma, nii otse, et tundub, nagu ta ei vaatakski. „Aga kutsu mind sisse, mis sul kaotada on?”

„Hingerahu.”

Aren muheleb veel, trügib sisse ja võtab saapad jalast. Tema sokid sahisevad põrandal. Marie on segaduses ja plaanib majast põgeneda, kuid justkui ei julge, selle asemel hiilib ta kööki tagasi ja valab kohvi kruusi.

„Mulle ka palun üks tassike,” Aren vaatab naist huvitatud pilguga.

Marie varjab põlgust ja esilepressivat misantroopiat: „Kas papa saatis su?”

Aren muheleb ja kisub villase diivanikatte narmaid. „Olgu nii, papa. Palun tule istu mu kõrvale. Kuidas sa ennast tunned? Kas juba paremini? Sul ei ole vaja mitte millegi pärast muretseda, kõik lahenes.” Marie pigistab oma vasakut rannet ja tunneb suus kibedat maiku. „Kõik on sulle andestanud,” lausub Aren üleolevalt.

Marie vaatab meest vastikustundega ja mõtleb: „Kuidas andestanud? Mul ei ole andestust vaja. Ma ei vaja midagi sellist, sest ma ei ole mitte midagi valesti teinud. Kust ometigi selline arusaam?”

Aren muutub rahutumaks, nähes, et naine on mõttesse vajunud: „Kas sa kuulsid? Kõik on sulle andestanud.”

„Kes oled sina või kes on need kujuteldavad teised, kes usuvad, et on nende võimuses midagi andestada? See, kes andestab, peab olema haiget saanud, see, kes andestab, peab olema riivatud, muljutud, alandatud. Kuidas olete seda teie? Kuidas sai minu teguviis üleüldse kellelegi teie hulgast haiget teha?” Marie räägib rahulikult, täiesti süüdimatult. Kuna ta on otsustanud, et ei juhi oma elus enam midagi ega kedagi, on ta samas otsustanud ka mitte enesevalitsust kaotada.

„Marie, kas sa oled väsinud?”

„Palun ära nimeta mind eesnimega. See valmistab mulle ebamugavust.”

Mees hakkab vist ärrituma, kuigi surub seda alla, tema ühe sõrme põial vibreerib pea silmanähtamatult: „Sind oodatakse tagasi. Jõhkvalt süüdimatu oled!”

Marie vajub mingisugusesse mõnusesse letargiasse, mida tekitab tugev võimu- ja üleolekutunne Areni ja eriti papa suhtes. Ta tunneb, et tal on esimest korda elus tõeliselt õigus mitte teha nii, nagu papa tahab. Marie mõnuleb ja maitseb seda tunnet.

Aren muutub nüüd juba silmanähtavalt vihaseks. „Ma viin su tagasi!”

„Ei vii sa midagi. Papa ei lubaks sul mind puudutada. Näpugagi ei silita sa mu nahka! Kui ma tulen, siis ainult vabatahtlikult, ent praegu ei ole minus killukestki mingisugust vabatahtlikkust. Sa mine parem nüüd ära. Mulle ei meeldi su südametuksed.”

Kui Aren on läinud ja automürina järelhelid haihtunud, puhkeb Marie kõva häälega nutma. Valud alaseljas on väga tugevad. Marie hõõrub selga tugevasti vastu sohva seljatuge, kuigi mingit leevendust see ei paku. Tema rahu rikuti jõhkralt, välismaailm tungis rahu maailma, see vägistas selle süütu koe, mille Marie oli enda jaoks sõlminud, läbistas selle. Ilus ja hea maailm purunes. Marie võtab oma valuvaigisteid ning läheb kambrisse pikali. Seal nuuksub ta edasi, kuid jääb õige pea vaikseks. Ta igatseb tema järele, nii palju, nii palju, nagu meres on vett või kas või kalu. Ta tahaks nii väga, et ta vooliks paadi ja sõuaks tema juurde. Kuid teab, et see ei juhtu enam iial. Marie veedab laupäeva uneledes ja kunstund magades.

Pühapäeva hommikul on Aren jälle platsis. Seekord ootab ta kambrit väljuvat unesegast Mariet juba toas. Ta ei ole suvatsenud isegi koputada. Aren on end ise mugavalt sisse seadnud, ta on kuukujulise piparkoogivormiga Marie juustu-*quiche*’i keskele augu teinud ja sööb nüüd kombekalt väikese vana kahvliga külma pirukat. Marie tunneb, kuidas raev tema kurku nõõrib.

„Välja.”

Aren mälub edasi ja vaatab Mariet põlastava pilguga.

„Välja,” kordab too rahulikult. „Kasi välja. Käi papa juurde. Ma ei jaksa su larhvi enam vaadata.” Marie ütleb seda vaikselt, ent tunneb ikkagi, kuidas valutuiked läbistavad alakeha.

„Tüdruk, ma võtan su nüüd kaasa. Mul on selleks papa luba. Sa võid tulla, nagu su eale kohane, ise, väarikalt, istuda mu mugavasse autosse, ja me lahkume siit sõbralikult koos. Ma annaksin sulle aega isegi asju pakkida. Autos kuulaksime sinu valitud muusikat. Kui sa sellega ei nõustu, siis toimime teisiti. Sellisel juhul annan sulle hoobi vastu kaela ja rindkeret ning tõmban sellesama teibiga, mis mul siin kuetaskus nutab ja kasutust igatseb, su suu kinni. Ma õigupoolest ei pea seda tegema, sest karjuda ja kiljuda sa võid, aga ma arvan, et see kisavoog oleks mulle väga väsitav. Ja siis võtan su koleda keha enda haardesse ja lükkan su oma mugava auto pagasnikusse. Muusika valin siis mina.” Marie asub resigneerunult asju pakkima. Papa on jälle võitnud. Marie ei või endale lubada, et see jõhkard teda ründaks. Olgugi et ta on igalt poolt puru, ei taha ta veel enam katki minna, ta ei ole kaotanud kogu oma enesealalhoiuinstinkti, ei ole kaotanud lootust. Ta on endale veel mingitpidi kallid.

Auto sõidab hoovist välja kivisele teele, mis kulgeb mööda rannikut. Marie istub Areni kõrval ja vaatab eimidagi tundes, kuidas talu selja taha kaob. Aren viib ta papa manu. Ja seda Marie ei taha.

Aren kiljatab: „Sa arvad vist, et oled ema Teresa!”

„Ja sina arvad, et oled Patrick Bateman!”

Areni nägu kivineb, ent muutub siis jälle rõõmsaks. „Kas sa tundsid end siis hästi neid näruseid saamatuid mehi abistades?” Marie pigistab kindaid oma käes ja on raudvait. „Aga vestleme sellest, me oleme mõlemad täiskasvanud inimesed, mõlemad kõrgelt haritud, sõnaosavad pealekauba. Ma arvan, et me võiksime seda lahata.”

„Aren, see ei puutu sinusse.”

„Kuidas siis mitte, ma olin ju sõber, tema sõber ja sina võtsid kätte ja panid ta väga valusasse ja arusaamatusse olukorda. Ma olen oma kadunud sõbra eest väljas ja tahan kuulda sinu motiive.”

„Ära meelita end liialt: sa ei olnud tema sõber!”

„Ära arva, et sa oled mingisuguseid heategusid korda saatnud, et sa oled parim naine parimaist. Sinu üllad eesmärgid ei kaalu üles seda, et

sa oled oma tuumas hoolimatu ja odav!” Marie selg valutab ja ta ei taha Areniga vaielda, ta lihtsalt nohiseb oma mantli sisse.

Papa juurde jõudes on seljavalu muutunud talumatuks. Valutades komberdab ta majja ning ei vaata papale otsa. Papa jõllitab Mariet ning uratab vaikselt. Ta võtab ühe tüdruku juuksesalgu enda kätte ning tutistab kõvasti. Ikka ei vaata Marie papale otsa. „Sa oled tänamatu! Ma ei taha sind näha. Aga siia majja sa nüüd jäädki. Sinusuguseid ei saa järelvalveta jätta!” Marie läheb külalistetuppa ja sulgeb vaikselt ukse. Papa on lauale asetanud nekrolooge ja fotosid Marie kihlatu matusest. Lisaks on laual lähiülesvõte tolle ema moondunud näost, piibel ja vanapaberist toodetud märkmik. Marie võtab kolm valuvaigistit ning heidab voodile pikali. „Oh, kui hea on lihtsalt olla!”

Marie ärkab mõne tunni pärast võpatades. Papa istub voodi vastas tugitoolis. „Papa, ma vist ei anna veel alla. Ma üritan ikka edasi.” Papa ei ütle ühtki sõna ja jõllitab Mariet. „Papa, ma jaksan küll. Ole ainult nii hea ja paki need asjad mu laualt kokku, palun pane need karbi sisse kaugele ära.”

Marko Pogačar

Horvaadi keelest Peeter Veltson

Armastusluule keele permanentne revolutsioon. Väsinud trotskistidele

Kuidas kirjutada armastusluulet aastal 2007?
on ju aeg paksult armastust täis.

nimelt, me kõik oleme mõõdukalt armastatud,
teooria räägib täielikust liikumise puudumisest.

turg ütleb: kui räägid armastusest,
räägid jumalast, ja vastupidi.

Pogačar mõtleb: kõik on jumal = jumal on eimiski.
ohtlikest tähendustest tuubil pommitaja.

kuid kuskil selle armastuse nurgas, kui ta seina äärde surud,
sirgub miski, mis ei tee reservatsioone.

võtmise ja andmise reservaat.
ja selle keskel seisab baobab, mille võra pidi üles taevasse tõused.

lõpuks tead: fašismist hullem
on vaid mõõdukas fašism.

Koššer

Sööme õhtust nagu ikka, mõnikord
piima ja küpsiseid,
aga kellelgi on kõht kinni
peotäiest kuivatatud ploomidest.

Võite kindlad olla –
minul küll tavaliselt
ei ole.

Leht sai loetud.
Tõused ja võtad paki ploome.
Kui hästi järele mõelda,
ei ole mul *kunagi* selliseid probleeme.

Võtan muna, juustu ja oliive.

Ütled: kõik, mida sööme, on surnud, ja me naerame,
et surmal on
nii palju erinevaid maitseid.

Sinu tihendatud päike

Kuidas küll ronida oliivipuu otsa nende väikeste küünistega,
jääda mustaks sisalikuks ja elada üle päikese häving?
iga oliiv on kustunud täht,
väikesed küünised on kõik, mis meil on.

ja see ongi gravitatsiooni saladus, valguse kadumine, mis vabiseb
tihendatuna me metalsetes kehaes.
meie küünised on me uhkus, isa raputab need
üheainsa liigutusega pitsiliselt rõdukardinalt.

maailm on hiiglaslik pedikürist Milena, ta eemaldab küünised kindlal käel,
ta laulab *o sole mio*, me küünised on üleküpsenud, alasti ilu,
armastus on me võlg surnute ees.

Naabritele (mu liha on täna hommikul langetatud lipp)

Mesi sulab tee sees täielikult, mitte nagu mina sinus
ja sina klassikalises muusikas,

liiga pikad telefonikõned, vabad lauad, mida pole kunagi, kui vaja,
alati rikkis liftid,

trepiastmed kaovad lõpmatusse nagu jutt poliitikast,
ja just siis, kui keegi märkab, et totalitarism ja demokraatia

erinevad üksnes numbrisüsteemides,
kaob pilt ja kõik algab uuesti: kehatud hääled nirisevad seintest,

õhtu langeb kätele nagu kaevur
koopasse, ja siiski, lävele jäetud kingad

tõestavad, et ukse taga on elu. aga mida tähendab elada,
kui talv tuleb tuhinal nagu külm hingeõhk neelust

ja teeb pesa tumedasse tähestikku; kõik need tuttavate nimedega
kiirustavad tundmatud inimesed ja pärastlõunad, mis murtud pooleks
nagu Korea,

tee, milles mesi on lõpuni lahustunud, lahutamatult,
ja see viskoosne lahus on armastus: kuidas ma sinuni saan,
kuidas sinuni jõuan?

Pööningul pole kedagi

Pööningul pole kedagi,
ma tean seda,
sest me kohal on hõõguv betoonist katus,
hõbedane taevakandja.
nii paljud asjad
defineerivad praktiliselt puudumist.
pööningu puudumist.
maja puudumist.
maailma puudumist.
toas valgub laiali madal, unine hääl,
justkui oleksid pööningule tunginud unilased, aga
nagu juba ennemalt ütlesin,
pööningut pole olemas.
meile pole jäänud enam ühtegi kallast. tugipunktidel
pole enam seinu.
homme teen kolmsada
edasilükatud kõnet,
sest juba tükk aega ei suuda ma
taluda verbaalset lähedust.
hakkasin neljandat korda
„Fitzcarraldot” vaatama. olen sealt õppinud,
et laevu saab üle mägede kanda,
ja sedagi, et halva enesetunde jaoks pole vaja
tingimata kaotada,
enamgi veel –
sajupäevad kinnitavad
otse vastupidist.
paistab, et Kinski on parim.
filmirullid Jaggeriga kõnelevad katkeval keelel.
pole põhjust vaikida
ega kedagi süüdistada:
kirju ma ei saa, reklaamid minust mööda ei lähe,
(kapital on
öömütsike maailma
lõhnavale juustele,)

kohv pole iialgi piisavalt kuum,
nagu ka info, iialgi pole piisavalt uusi plaate
ega piisavalt sahisevat klassikat,
kõik on üks hiiglaslik
leige ängistuselomp.
asjad, mida defineeritakse puudumise kaudu, üldiselt hirmutavad mind.
näiteks üksindus (tingimisi),
religioon (ja teise kohutav puudumine selles),
surm (tingimusteta), ja kõik,
mida neist saada võiksin, on hetkeline armastus,
tähendus, mis on lükitud vihma otsa,
tilk,
mis vee klaasis üle ääre ajab.
pööningul pole kedagi.
seal pole kunagi
kedagi olnudki.
pööningut pole olemas, meie peade kohal
on vaid üksainus hiigelsuur tähependel,
muusika häll, taeva
tume palakas, mille endale
öösiti peale tõmban.

gave
all

Pro
place

INTERVJU:

Marko Pogačar

Pogačari lahing

Kairi Kruus

Marko Pogačar (28) on tunnustatud horvaatia noorema põlvkonna luuletaja. Ta on õppinud võrdlevat kirjandusteadust ja ajalugu, lisaks luuletusele avaldanud esseedid ja kirjandusarvustusi nii kodu- kui välismaistes väljaannetes. Tema esikkogu „Keeristormid Santa Cruze kohal” (2006) pärjati nii parima noore autori luulekogu kui ka aasta parima luulekogu tiitliga. Pogačari luuletusi on tõlgitud enam kui kümnesse keelde.

Kõigepealt tahaksin rääkida sinust endast. Kus sa üles kasvasid? Kus õppisid? Millega luuletamise kõrval veel tegeled? Kuuldavasti on sul pooleli doktoriõpingud – kuidas sellega läheb?

Mu sünni- ja kodupaik oli Split, üks Vahemere ääres asuv linn toonases Jugoslaavias – üsna tore vana linn, aga samas ka veidi tülpunud ja tihtipeale ebasõbralik ja ühekskülgne. Hiljem kolisin Zagrebisse, läksin sinna õppima. See on palju suurem linn, vähemalt mõneks ajaks piisavalt suur. Seal lõpetasingi oma õpingud ja alustasin ka kirjandusteooria doktorikraadi tegemist, aga tüdinesin sellest. Mulle jõudis kohale, et see on ikkagi teadus või vähemalt distsipliin ja sellega ei saa tegeleda korralikult poole vinnaga. Ja lõppkokkuvõttes tahtsin midagi muud teha.

MIND VÕIB VIST NIMETADA ÄRANEETUD

Kirjutada ja lugeda „mis iial soovin ma” – otsustasin selle kasuks. Põhimõtteliselt sellega praegu tegelengi. Ja olen sellega rahul.

Kas see tähendab, et sa polegi enam ajakirjade Quorum ja Zarez toimetaja? Kirjandusajakirja toimetamine vist ei tähenda, et võid kirjutada ja lugeda „mis iial soovid sa”.

Olen endiselt Quorumi ja Zarezi toimetaja. Usun, et mõlemad väljaanded on tegelemist väärt ja enamgi veel. Zarez ilmub üle nädala, see on ajaleheformaadis ja keskendub poliitilistele, ühiskondlikele ja kultuurilistele teemadele, olles üsna tugeva vasakpoolse hoiakuga. Quorum on pigem klassikaline kirjandusajakiri, aga käsitleb ka teadust ja filosoofiat. Ajakiri asutati 25 aastat tagasi, sellest sai viimane teedrajav ajakiri horvaatia kirjanduses, viimane, mille nimi hakkas tähistama tervet kirjanikepõlvkonda.

Oled avaldanud kolm luulekogu: „Keeristormid Santa Cruze kohal” (2006), „Epistlid tavalistele inimestele” (2007) ja „Objektid” (2009). Kõige intrigeerivamalt kõlab teise luulekogu pealkiri. Millest see räägib?

Lisaks kolmele luulekogule olen avaldanud ka kaks mitteilukirjanduslikku teost ja ühe proosateose. Pealkiri „Epistlid tavalistele inimestele” on, mõistagi, irooniline: mu eesmärk pole jutlustada või midagi taolist. Mind võib vist nimetada äraneetud nurjatuks ateistiks, kellel on hulganisti raskusi nüüdisaegsete (ja mitte ainult nüüdisaegsete) religioonidega, vähemalt suurema osaga neist. Seega, luulekogu mõte on polemiseerida „püha tekstiga”, mis on tegelikult suletud tekst – selline, millel on väidetavalt ainult üksainus tähendus, mis omakorda on peidetud kiriku hegemoonilise hõlma alla. Ma proovisin teha klassikalise, suletud epistli vormi avatuks tõlgendustele, ilma kindlaksmääratud õigete ja valede vastusteta. Aga palun mitte pidada mind äärmuslikuks relativistiks või „tekstualistiks”, nii kaugele ma ei läheks.

NURJATUKS ATEISTIKS.

Kas sa kasutasid lihtsalt epistli vormi või on religioon ka üheks luulekogu läbivaks teemaks?

Tegelikult ma ei kasutanud epistli vormi. Mind huvitas rohkem enne mainitud korrelatsioon. Religioon ei ole peamine teema, ma keskendusin hegemooniale, ennekõike religioosse hegemoonia tekstipõhisele osale, mis on üks võimalikest vaatenurkadest. Aga seda tuleb võtta kui tausta. Kuigi selles on väga otsesõnalisi luuletusi, ei ole see poliitiline pamflett. Poliitiliste teemade puhul eelistan kasutada teisi vorme, kirjutan esseesid või artikleid. Luule puhul on poliitiline taust just nimelt taust. Lõppude lõpuks ei ole see väga vajalik, kuid näib, et minu jaoks on keeruline sellest pääseda.

Välismaalasest lugejana tajusin küll, et su luuletused (nii palju kui neid internetis ingliskeelsetena leida on) kasvavad välja Horvaatia poliitilisest ja kultuurilisest taustast. Mõned tähenduskihid lähevad minu jaoks kaduma, aga nagu sa ütlesid, see on lihtsalt taust, see ei ole midagi, mis varjutaks teisi komponente. Kui sa aga mõtled tänapäeva horvaatia kirjandusele laiemalt, siis kas horvaatia lugeja ootab kirjanikelt just poliitilisi ja ühiskondlikke käsitlusi?

Ma arvan, et horvaatia lugejad loevad väga hea meelega – ja mõned üksikud teosenäited tõestavad seda – ilukirjanduslikke tekste, romaane, luuletusi, mis käsitlevad praeguseid ühiskondlikke olusid, annavad edasi kodust konteksti, midagi, millega nad saavad kergesti samastuda. Mingil põhjusel seda väga palju horvaatia kirjandusest ei leia. Meil oli küll nullindate alguses neorealistliku ajakirjandusliku kirjanduse laine nii proosas kui luules, kuid selle kunstiline mõju oli väike. Mitmed kirjanikud kasutavad endiselt üsna hermeetilist vormi ja enamik hoidub aktuaalsetest, põletavatest ühiskondlikest teemadest. See on tegelikult üsna kummaline, eriti kui arvestada, millises sõjajärgses, üleminekuaja kapitalistlikus kleptokraatias me elame. Aga

ma usun, et see muutub, mõned teemad lihtsalt ei saa kauaks enam varju jääda. Ja kirjandus peab vooluga kaasa minema...

„Epistlid” ilmus ainult aasta pärast sinu esimest raamatut „Keeristormid Santa Cruze kohal”, mis võitis mitmeid auhindu. Kas kogesid ka n-ö teise albumi sündroomi? Kas kirjutamisprotsess on üldse sinu jaoks meeldiv ehk kas luuletused „tulevad sinu juurde” lihtsalt?

Taolist tunnet mul polnud. Auhindadest hoolimata ei pea ma oma esimest raamatut piisavalt heaks. Seega istusin koheselt tagasi oma laua taha, et paremini kirjutada. Ja minu arvates teise raamatuga see õnnestus, ja viimase luulekoguga isegi veel rohkem. Kirjutamine on vaimustav kogemus. Kirjutamist mõtestades sirutaksin käe globaalsete metafooride poole – kirjutamine on mõnes mõttes nagu sõda, lahingupidamine. Enesega, traditsiooniga, kõigega, mis sind seejuures takistab. Luuletused ei tule sinu juurde. Sa pead minema ja nad võtma. Omaks kuulutama. Pideva võitluse käigus keelest välja tahuma. Ärevus ja protsessi ebamugavus aga just teevadki sellest kõigest meeldiva.

Nii et kõige rohkem tunned uhkust „Objektide” üle? Peab ütleva, et oled oma luuleraamatud üsna lühikese aja jooksul avaldanud. Kolm raamatut kolme aastaga! See pidi ikka väga pingeline periood olema. Kas need teosed erinevad üksteisest palju vormi ja teemade osas? Oled sa eksperimenteerija?

Enne „Objekte” oli mul küll üks „tühi aasta”, aga jah, see kirjutamisaeg oli väga pingeline. Kahe esimese raamatu ilmu-des olin veel tudeng ja majanduslikus mõttes oli see teistsugune aeg. Hiljem sain mitmeid sihtrahastusi ja mind kutsuti liituma kirjanikele mõeldud programmidega, et saaksin oma raamatute kallal töötada. Ilma nende võimalusteta oleks see palju raskem. Et kirjanik saaks kasutada aega ainult kirjutamise jaoks – see on parim, mida talle saab võimaldada, vähemalt minu arvates.

KIRJUTAMINE ON MÕNES MÕTTES NAGU

Ma ei nimetaks ennast eksperimenteerijaks, igatahes mitte klassikalises mõttes, Uue Asja leidmise imperatiiv ei kannusta mind. Aga ma ei ürita ka kirjutada korduvalt üht ja sama luuletust. Raamat, eriti luulekogu, vajab olemasoluks ja lugejateni jõudmiseks häid põhjusi. Nii et ma proovin leida igale raamatule uue vaatenurga, aga ma ei fetišeerí seda. Kui nüüd korraga lihtsalt ja keeruliselt väljenduda, on küsimus hääles. Iga luulekogu peab olema mõnes mõttes oma poeetilise hääle seadistus. Ja ma arvan, et igas minu raamatus on see seadistus olemas. Pärast „Objekte” (2009) ei ole ma avaldanud ühtegi raamatut peamiselt seetõttu, et selles luulekogus oli väga eriline hääleseadistus ja mul oli väga raske sellest lahti saada ning uus seadistus leida. Nüüdseks olen selle leidnud. Uus raamat ilmub järgmise aasta alguses.

**Õnnitlused uue raamatu puhul juba ette! Mis on pealkirjaks?
Ja ehk annad natuke aimu, milline uus raamat on – mis on su
enda lemmikrida või -salm?**

Raamatu pealkiri on „crna pokrajina”, umbes nagu „must maa”. Raske on leida sellele reklaamlauset. Loodan lihtsalt, et lugejatele meeldib see sama palju, kui mulle meeldis seda kirjutada. Tsiteeriksin hoopis ameerika poeet **Jack Spicerit**, kes sõnastab asjad väga lihtsalt, aga tabavalt: *võid pissida purskkaevu ainult siis / kui oled kaunis*.

Mis ärgitab sind luulet kirjutama?

Ennekõike keel. Selle lõksude ja alustega heitlemine. Samuti tung ulatuda millenigi, mis teistes vormides oleks kättesaamatu, hoolimata sellest, et äsjaöeldul võib olla pateetiline alatoon. Me kõik tahame midagi öelda, eks, ja oleme poliitilised olevused, kes peavad võitlema ka kirjanduse abiga – aga ma poleks aus, kui jätaaksin nimetamata lihtsa igapäevase ilu.

SÕDA, LAHINGUPIDAMINE.

Milline on horvaatia nüüdisluule? Mis on sinu arvates viimaste aastate huvitavamad muutused olnud?

Nagu iga luulemaastik, on see üsna segane, mitu asja toimub korraga. Hea on minu arvates see, et ilmunud on terve laine mitmekesiseid luuletajaid, aga pole kindlat liini, mida suurem grupp luuletajaid või üldsus saaks järgida. On märgata traditsioonide, mõjude ja põlvkondade segunemist. Kuna ma kirjutan väikeses keeles, siis eriti seetõttu on mitmekesisus hea, vajalik...

Väikese keele puhul tekib küsimus, kas sellega seoses saab rääkida igavikulisest või täpsemalt öeldes, igavesest luulest? On ju väikese keele puhul pidevalt õhus väljasuremise oht. Ei ole meilgi midagi rõõmustavat pakkuda... Mõni aeg tagasi kirjutati ajalehes, et aastal 2215 mõmiseb keegi viimase eesti-keelse lause. Kes teab, võib-olla on see mõni arheoloog, kes komistab Värske Rõhu numbri otsa ja loeb sealt sinu luuletuse „Sinu tihendatud päike”, mis tundub taolise sündmuse jaoks sobilik olevat.

Hahaa, igavik pole minu jaoks küsimus, üldsegi mitte. Aga aasta 2215 on lähedal ja ma loodan, et ennustused on vähemalt pessimistlikud. Ma vist ei usu igavikku, isegi mitte füüsilises mõttes. Kes teab, mis aja endaga juhtuda võib? Ja lõppude lõpuks, **Bulgakov** eksis. Käsikirjad põlevad, jah, põlevad küll. Hea, ja võib-olla ainus hea asi on see, et head käsikirjad, need olulised, Tõelised Käsikirjad, põlevad palju-palju aeglasemalt. Ja siis on nad läinud, olgu tuulest viidud või mitte.

JA LÕPPUDE LÕPUKS, BULGAKOV EKSIS.

Mari Mägi

*

kõik kunstiinimesed
on kommunistid
ja karjeristid
koorivad karjääris kruusa
lihtsal inimesel
kõrvad üle naha
(sisesta oma kaebus siia)
võta järjekorranumber
oota dialoogi
diagonaalaautomaatvastajaga

*

kelle võtan täna
noormees tagareast
tule
istu muga plasttoolil
räägi vähe
vaatame kino
promeneerime Sõpruseni
pärast kaod õhe
või tuisusesse lörtsi

*

ma kogun tolmu
katkistesse juusteotstes
sean sõnu ritta
kuid tuleb eimiski
laulan nähtamatut viisi
teenin issandat
ja need kuradi noorpoliitikud
pildistavad päikeseloojangut
saavad tegusa kodaniku tiitli
austavad skyplusi biiti
ühte helendavat kivi
kesk modernset põrandat
pürgivad euroliitu
kehtestavad paberimaksu
kirjutan seda tegemata tööde
ning magamata ööde nimekirja
mul on nii kõrini mõtle ise

*

Kuldne kuma kohiseb su
kõrvaavast sisse
värised
silma teed viivuks kui kiil
mis lõikab vette,
sooja sinisesse vette

Sa kogud kassette
närid tablette
lõhud ära lindi nagu metsvindi
ornitoloog sääsevõrguga

Nagu kaleidoskoop kilde
ennast kokku teise enda sees
sobitamas, sättimas
siis kukud
ära mittemillegi ees

Kristjan Haljak

Meie linnas on majadel eriskummalised omadused. Selliseid omadusi, ütleksime, lausa FENOMENE, ei kohta üheski teises maailma paigas, ka mitte Londonis. Tähtis ei ole mitte see, et minu naaber Kristjan Haljak ärkas eile hommikul kell viis kolmkümmend kaheksa, tõmbas pidžaama peale halli talvemantli ja ronis magamistoa aknast välja. See iseenesest ei ole veel midagi. Ta kakerdas läbi lumesaju kuuri – ärge muretsege, ma hoian tal silma peal – ja võttis sealt kaenlasse vähemalt kümme pehkinud lauajuppi, olles enne pahemasse rinnataskusse toppinud paar peotäit naelu. Siis seadis ta sammud minu suunas. Elan täpselt üle hoovi, esimese korruse kahetaolises korteris, mille köögiaknast olin pingsalt jälginud kõiki ta toimetusi. Kristjan võttis ja naelutas kinni minu köögiakna. See tõbras pidi ju nägema, et ma vaatan, nina vastu köögiakent surutud ja viltused sarvraamiga prillid kibedustundest udused, tema õudseid EKST-SESSE. Kujutan ette, et igal tähelepanelikul lugejal tekkis taltsutamatu küsimus: kust sai ta haamri?

–

Kristjan kõndis päikselisel päeval mööda vanalinna kaunilt läiklevaid tänavaid. Päike oli ere ja paistis hästi. Taevas ei olnud mitte ühtegi pilve, halvemal juhul kolm väga väikest. Kondiitriäri ette oli seisma jäänud kenake hulk inimesi. Piisavalt palju, et oli raske rahvamassist läbi tungida. Isegi kondiitriäri silt jäi laiade selgade varju, seega ei või me olla päris kindlad, kas tegu oli ikkagi kondiitriäri. Mälu on põlev küünal, armastatud naiste puusade higi, mitu päeva kantud triiksärkide tuttav puudutus. Inimesi oli palju, rahvamassist läbitungimine nõudis pingutust

ja juba tundis Kristjan rinnas uudishimu tummist pakitsust. „Ärge trügige! Kas te ei näe, et siin on järjekord!” karjus sorakil vuntside ja rohelise triiksärgiga mees. „Me kõik tahame näha,” karjusid teised mehed, ka need, kel polnud vuntse. Kristjan kohmetus ja võttis oodata. „Kui kõik ootavad, küllap on väärt,” mõtles ta ja süütas paberossi. Tubakas oli halb ja haises, aga polnud midagi parata.

—

Mingi mees avas ukse. Kiristasin koledal kombel hambaid. Ust ei suletud. Tõmbasin siniste viigipükste taskust pussi ja ähvardasin sissetungijat. Ta kollased kalasilmad piidlesid mind aplalt. „Su püksid on kortsus,” kärises mees. Näperdasin vaba käega pahemat säärt. „Ära üritagi. See ei aita.” Pillasin noa maha ja lõin end häbist rusikaga näkku. Huul kukkus nirisema. Ajasin suu irvele ja karjusin. Kalasilm komberdas esikusse ja võttis nagist mu halli palitu. Toppis selle endale selga. Nüüd meenutas ta kühmus kärnkonna. Higestasin häbist ja huul nõrgus. Mehe juuksed olid mustad paelad, laup suur ja paljas. Kummardasin, et pussi haarata, aga pussi asemel jäi kätte päris ilge ja libe poolemeetiline vorstilatakas. Ähmis, heitsin võõrale vorstiga vastu vahtimist. Kalasilm pressis tõmblevate kuivanud huulte vahelt välja kolm rohmakat kihva ja sisises. Lõi kihvad vorsti ja kadus.

—

Keldris ootas Sind pika habeme ja kinniste silmadega ilmutus. Temas polnud midagi eriskummalist ega tavatut, ta oli nagu Sina, ainult et tema silmad olid kinni ja tal oli pikk habe. Ilusale, kuuekümnendatest pärit lauale oli ta väikese sõrme pika küünega kritseldanud valemi. Selle valemiga väljendas ta palju ja kindlasti. Mehel oli kaelale tätoveeritud paljas naine. Keldris oli niiske ja aknast paistis kuulus keldriluugivalgus. Sajajalgsed jooksid mööda Su jalgu üles. Veetorud praksusid külmast. Habemiku kaelal tuksles veresoon ja juhtis tähelepanu joonistatud naise teatud keha-
piirkonnale. Nüüd näete, kui lihtne on uurija tähelepanu kõrvale juhtida!

Asjad ja

Päiksetõus on mitme otsaga ilus asi. Päiksetõus on ühe otsaga inetu asi. Ta on korduv ja pooleksootiline. Pool, sest enamus ajast on kas pilves, nii et päikest pole üldse näha (samas ei saaks pilved olla sihukesed kenad hallid ilma päikseta). Samas vahel on ta täiesti näha. Kui päike kogu aeg tõuseks, siis oleks ta väga vähe ilus. Teinekord jälle jääb ta pooleldi pilve taha ja kuskil kaugemal ripub lollakas kuu. Kuu on vähem imelik, aga peamine erinevus seisneb siiski selles, et kuu pinnal võib näha auke, aga päikese pinnal väidetavalt auke palja silmaga ei näe.

Bukett: odav deodorant ja magus, lehkav higi.

Raamatute headuse üle otsustamiseks on vaid üks kindel, paikapidav kriteerium. Kui hea on neid peldikus lugeda. Peldikus on näiteks väga hea lugeda Puškinit ja Lermontovi.

Mõnede arvates võib inimese kohta langetada põhjapanevaid otsuseid välimuse järgi. Teine oluline faktor – missuguseid sigarette inimene suitsetab. Säärased otsused peavad väga tihti paika.

Litslus kui isikustunud patt istus mu paremale põlvele ja naeratas meelaskledes. Vastupidiselt üldlevinud arvamusele ei osutunud ta sugugi mitte kibedaks.

Kord hüppasin liikuva kaubarongi viimasele vagunile, haarasin rede-list ja libastusin. Pea kukkus otsast ja veeres mööda Wismari tänavat Vabaduse platsile.

Iga revolutsiooni mõtteline plahvatus peegeldub järgmise revolutsiooni mõttelises plahvatuses. Arvestades, et plahvatused jäävad alati ajateljest väljapoole, võib tekkida illusioon, kus kiirte löikumine teljega 'aeg' tekitab näilisi ajalisi võnkeid, mis paljale silmale paistavad plahvatustena.

Jäämineku aegu ajas Mikk oravat taga, palja persega, ühelt pangalt teisele hüpates. Säärane vaatepilt õgvendab aja tavapära kulgu.

Pisike ajalooline parandus: igavene taastulemine liigub koonusjalt laiemast kitsamaks. St ruum tiheneb, kuni kõik toimunud ja toimumata sündmused taanduvad üheks punktiks, mida ei saa enam ruumiliselt väljendada.

Hakkasime uljalt laulma ja õlleklaas kukkus külili, purunes ja moodustas huvitaval kombel mitme keerulise integraalvõrrandi lahendus-käiku piltlikustava skulptuuri.

Liigsõnalisus ja litslus on ilusad ja allitereeruvad patud.

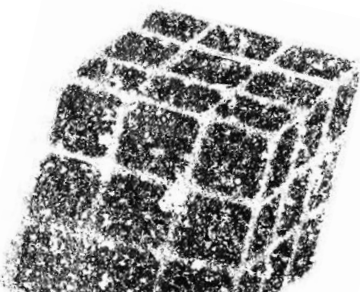
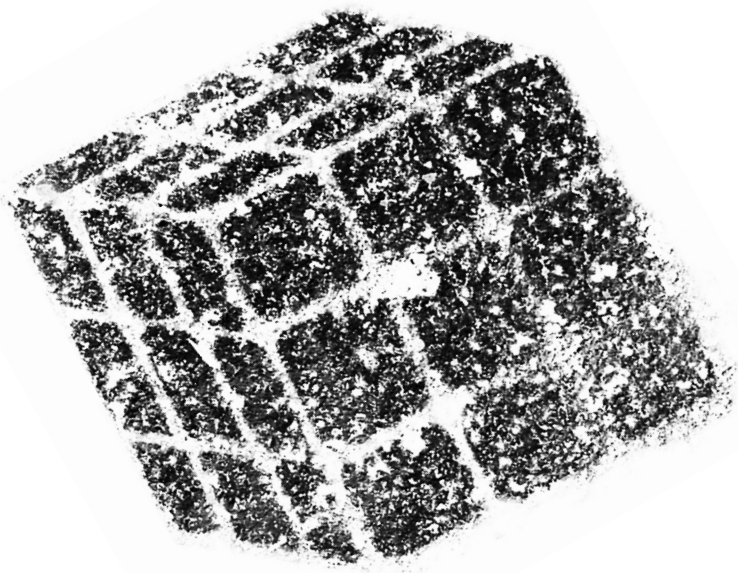
„Varesele käärid, poodule haud pühal maal.” Taolisi ütlosti võib varahommikuti aimata Sõpruse puiesteel, maja number 188 tänavapoolsel seinal.

Mõelgem loomulikult...

Alguses oli heli. Heli määratles kõike ja kõik määratles heli. Sõna peegeldab killustatud ilma.

Paotasin huuled, et midagi öelda. Tõmbasin keelega üle kuivade-kuivade huulte. Ma ei osanud mitte midagi öelda. Kuna midagi ja mitte-midagi osutuvad vastandlikeks ning antud olukorras võrdselt võimatuiks, siis kukkusin määramatuse hämusesse lompi ja sulgesin suu.

Maalikunst on värvid tasapinnal, mitte tähendus. Kõne ja kirjandus on hääled, mitte tähendus. See ei ole midagi uut. Otsin uued punased, pisikeste kollaste triipudega ujumispüksid. Mässin end fooliumisse ja vajun aknale.

Istusin köögilaua taga ja lugesin. Vasaku nimetissõrmega surkisin ninast kolle ja lasin neid sõrmenipsuga lakke. Ühtäkki märkasin, et laes puhkavad mitmevärvilised liblikad. Ma naeratasin neile.

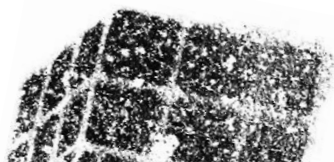
Mulle meeldivad kadunud asjad, ainult neile võib üles ehitada mõtte. Mõtte suure õ-ga. Õõvastava mõtte. Sellepärast ei armasta ma peegeldusi. Kõnnin mööda linna ja peatun iga vaateakna ees, et vaadata enda peegeldust. Seda peegeldust ei saa mõelda. Peegeldus ei väljenda korrapärast kaotamist. Peegeldus näitab, kuidas asjad on. Niipea kui me ei näe, kuidas meie oleme, võime meid mõtestada, võime meiest ehitada mõtte.

Lugesin teaduslikku proosat. Jõin vaarikatest tehtud veini ja õgisin kahe suupoolega kartulikrõpse. Öö oli soe, öö oli elav.

Palun ärme tee märkmeid, meie märkmeid ei lähe kellelegi tarvis.

Kui täna hommikul tagasi koju saabusin, märkasin nahkkindaid ära võttes, kuidas mu kirjutajakäe veenid moodustasid huvitava ja ilusa mustri. Vaatlesin erksa huviga vähemalt kakskümmend kaheksa minutit neid kahte igrekit. Mõtlesin: Inimene on ilus, inimene on *korrapärane*.

Vastuoludele annab ehitada suuri uhkeid ehitisi, selliseid, mida ükski silm ei seleta. Kui Mikk oli juba paar sellist ehitist valmis saanud, tor-kasin tal Levikas kolmeharulise kahvliga mõlemad silmad välja. Pahem, rohelisem silm tõrkus ja lausus.

Noemi Kokla

*

oled loss, karussell
juuksed söömas valgust nagu teemandid nööril
järsku olen sisutühi ja triviaalne

kellad kutsuvad sind sisse
ahoi, lunastus!

sinu hiilguse lained tilguvad
kuldse merena
päikese terrassile

ma libisen kivil
ei tea kes sa oled või mida ma teen
maailm on iiveldus mu kehas

tühi peeker, töötus
ööhakk

Sisenen koopasse:

kaevandan igavikku, lähen raisku
see oli viga ma poleks
pidanud sinna minema

keeran kette oma randmetel
et käed murduksid liigesest välja
tiivataolisteks asjadeks & voolaksin
kehast vabaks

hing lekib
küünte alt välja
meenutab musta vett

häbenen seda tõde

Piisk

noh, ma olen uss
sisisen vaikselt ja rooman
lakun keelega piima
see on magus ja kättesaamatu
maik igaviku alguseks

mina, jalutu naine, sellel kivil
pool nahka maas pool veel keerdus
kõõlun kaalutuna taeva taustal
keeran pimedusele selja

kuidas ma ütlen sulle et olen liigne pingutus
hoian seda marlisse mässituna
katan plekid oma varjuga

miskipärast teeb see mind targemaks
kui venitan und üle aastate

Näoilme

silmapiir kerkib su silmis
pupill laieneb
piim tilgub sisse, ka vihm
üks mürk su südames

arvan et võtan su vangi
saatana sõrmed ümber mu kõri

valge joon, vertikaalne pragu
kas see on taevaga kohtuv meri,
punane pael tuules;

see on

värisev klaastaldrik mille kohal
kukuvad kalliskivid aegluubis
see on andestus mida pole olnud
see on kild mis murdub edasi

(lūkka kolmhark vahele mu roiete
silmapiir tõuseb su silmis)

kõrbenud kude keerdub väljapoole
tema nülitud pimedus kutsub sind sisse
mu käed on liig lühikesed, küünitan siiski

minu kõrgeim hetk

Meekärg

mäletan et palusin sul oodata
kõhuli muru sisse hingates
päev on tehtud
vaikus tilgub
jään aeglaselt pimedaks

Analgeesia

ma ei märganud kunagi
surma sõrmi oma juustes

löö mind mõnes teises linnas
ainus rakk
tee katki

seisin orus
ei veetnud sinuga oma elu

vihmauss roomab
enam
ei ole äärt

Vaju kõige üksildasemasse unustusse

see ei tööta | üritan punuda sind kulda | oleme maanteel koos | sa
lökkad mind välja | pöörad tagasi | ma ei arvanud kunagi | et sa
üritad ära minna | öö | ja verine voodi | koorin su maha | vajaduse
varjus | kukkusin metsas | takerdusin loori | koorin su maha | läheb
külmemaks | läheb külmemaks | läheb külmemaks

Viimane linn

päike on vein
ümmargune mu kõhus
kile linnunokkades

libisen igas vales suunas
elu on väikeste tükkidena
taldade all kinni

see ülistatud päike
on juba tühjaks imetud, ürita
ujuda, lihtsalt sina ise

gro

K

an

uro

INTERVJUU: Hanna Kangro

Less is more

Kairi Kruus

Hanna Kangrol (26) ilmus suvehakul esimene luulekogu „Kõik Kalamaja tänavad ehk Kolmeteistkümnes kääne”. Elupõlise tallinlasena (üles kasvanud Viimsis ning õppinud Tallinna Ülikoolis kultuuriteadust) ja elupõhise luuletajana on Hanna oma debüütraamatu krobeliste kaante vahele kogunud ühel või teisel moel Pelgulinna seotud luuletused.

Mõeldes selle peale, et luuletajaks n-ö hakkamise ja esikkogu ilmumise vaheline periood tundub järjest lühenevat, on sinu esikkoguga küll läinud väga kaua. Esimesed luuletused avaldasid 2005. aastal ja seega läks debüüdini seitse aastat. Kas kogu sisaldab terve selle aja vältel kirjutatud tekste?

Päris selliseid luuletusi ei ole, mis oleks kirjutatud ajal, kui ma esimest korda Värskes Rõhus avaldasin. Küll aga võib öelda, et valik on tehtud viie aasta jooksul kirjutatu seast. Luulekogu väljaandmise mõtet oli mõlgutanud juba pikka aega, kuid ma ei teadnud, keda appi paluda. Rääkisin mõttest **Jürgen Rooste**le, kes haaraski härjal sarvist ja hakkas toimetajaks. Tema ettepanekul sai kogu välja antud Jumalikes Ilmutustes, kuigi esialgu kahtlesin, kas esimese raamatu koht on ikka sarjas. Ji-s on avaldanud ka näiteks **Andra Teede** ja **Triin Tasuja**, kelle luuletustega võrreldes on minu raamatu tonaalsus hoopis teine.

Ehk tekitab see valesid ootuseid? Mingis mõttes oleks olnud tore iseseisva raamatuna avaldada, kuid lõpuks tundus olulisemana, et see ikka ilmuks. Tekste oli mul kõvasti rohkem, aga usaldasin valiku tegemise Jürgenile.

Olid sa toimetaja valikuga rahul?

Jürgenil nägemuses on see eelkõige raamat noore vallalise naise ängist, linnainimese elust-olust. Kokkuvõttes on tekstivalik ehk tõesti natuke ühekülgne, kuid küllap mu teist laadi tekstid lihtsalt ei sobinud selle kogu konteksti, oleks allhoovusest liiga kõrvale kaldunud. Lõpuks tõusis esile ka Tallinna-kesksus, juba pealkirigi joonib seda alla. Ise ma ei osanud seda alguses näha, sest kirjutades ei ole mu eesmärgiks olnud luua just kohakeskseid tekste.

Tallinn on aga tõesti juba nii ebapoeetiline, et muutub lausa poeetiliseks.

Tallinn on kole ja räpane küll, aga samas armastan seda ikkagi. Suhe Tallinnaga on nagu vana käärima läinud suhe – tahaks lahku minna, aga samas ikka armastad edasi ja nii see vinduma jääb. Seda ei pea tingimata võtma negatiivsena, pigem on see lihtsalt kurb.

Raamatu järelsõnas öeldakse, et kui nullindate keskpaiku iseloomustas su luulet metafüüsilisus ja kujundikesksus, siis nüüd oled liikunud realistlikumate piltide loomiseni. Oled sellise kokkuvõttega nõus?

Olen küll. Kuigi ma alguses ei olnud nüüd ka väga metafüüsiline. Mõned tekstid ehk tõesti, aga ma arvan, et metafüüsikast enam oli mu tolelaegse kirjutamisviisi taga seda, et pärast esimest tunnustust tundsin, et äkki peaks nüüd väga sügavmõttelisi tekste kirjutama. Hakkasin rohkem eksperimenteerima, üritasin rohkem sõnade taha peituda. Lõpuks sain aru, et see

KIRJUTADES EI OLE MU EESMÄRGIKS

ei ole minu teema. *Less is more*, päris kindlasti. Olen püüdnud seda põhimõtet järgida ja luules just täpsust saavutada.

Kas täpsuse otsimine venitab kirjutamisprotsessi väga pikaks?

Teen tekste ikka ümber, aga mitte ka väga palju. Mingi vahe peab sisse jääma, õhtul kirjutatu vaatan järgmisel päeval värske pilguga üle. Nii näeb üsna ruttu, kas midagi on puudu või üle.

Loed sa palju luulet?

Alliksaare võtan ikka ja jälle kätte, mitmete autorite lugemine on aga juba n-ö läbitud etapp. Kunagi meeldis **fs**, oli ka **Metro Luminali**, **Andres Aule** ja **Vennaskonna** aeg. Linnateemat on mu luules ehk võimendanud **Arvi Siia** lugemine. Vanasti ostsin küll kõik uued luulekogud, aga nüüd loen luulet vähem.

Paljud noorkirjanikud on öelnud, et esikkogu avaldamine on omamoodi punkti panemine või joone allatõmbamine. Samas kriitika võtab debüüti ikka kui alguspunkti, see on omamoodi ilmaennustus, tulevikuks märkide lugemine. Kas see on hirmutav, kardad sa kriitikat?

Kardan küll. Paar inimest on öelnud, et raamat ei kõlba ikka kuskile, kuid ma ei ole võtnud seda solvanguna, sest ette on heidetud asju, mida ma ise ka näen. Mõtlen samuti, et nüüd tuleks joon alla tõmmata. Elan praegugi Pebre tänaval, aga hea oleks ära kolida, võib-olla lausa mõnda teise riiki. Uut dimensiooni on vaja, nii elulises kui luulelises mõttes. Kui kõik samamoodi edasi läheb, siis ei kirjuta ma enam ühtegi luuletust. Ennast kordama küll ei tahaks hakata.

Nii et esimene kogu on mingis mõttes ka viimane?

Jah, see oleks küll väga kurb, kui ma jätkaks samas vaimus. Näiteks **Triin Soometsa** esimesed luulekogud olid väga krüptilised, ühte lauset peab tõesti sada korda lugema, aga järsku

OLNUD LUUA JUST KOHAKESKSEID TEKSTE.

tema tekstid muutusid kardinaalselt. Lakooniliseks ja lihtsaks. Olen tihti mõelnud, kuidas luuletaja sellise muutuse läbi teeb? Mis selle esile kutsub?

Mida tahaksid aga selle raamatu luuletuste kirjutamisest kaasa võtta?

Lakooniline stiil jääb kindlasti alles, sõnadevahtu ei oskagi luua. Häiriv on ju lugeda tekste, mille puhul on aru saada, et rohkete sõnade taga varjab luuletaja iseenda teadmatust. Minu kõige suurem kartus on, et paistan melanhoolias ja ängis kirjutajana. Endale ka ei meeldi lugeda pubekalikke luuletusi, mis kubisevad maailmavalust. Viimasel ajal olen püüdnud kirjutada nii, et kannatus mõjuks loomuliku osana elust. Kurbust võib võtta ka ilusa ja loomulikuna.

Millal võiks ilmuda su järgmine raamat?

Praegu oleks uude kogusse panna üks luuletus ja ma ei ole kindel, kas see üldse sobiks sinna. Kui tuleks tugev impulss, siis võiks ju proovida lühikese aja jooksul raamatujagu uusi luuletusi kirjutada, aga olen aru saanud, et kiiresti loomine ei sobi mulle. Pealegi, ma ei saa öelda, et kirjutamine oleks minu jaoks väga nauditav. See on ikka pingutus, kuigi meeldiv, aga siiski pingutus.

**KURBUST VÕIB VÕTTA KA
ILUSA JA LOOMULIKUNA.**

Triine-Anette Täks

Lahtine hommik

Tükkideks jaotatud hommikuuni
ärkab su kulmude kõrvale.
Mälupildiraamatu tolmune pealkiri
ujub varvastest nabani.

Eine kehal.
Kahele.

Kui nõöpnõela kaarest sajab läbi
vikerkaarevihma,
peidan su kuivale suule
tundlikuma osa oma tundmatusest.

Verandal

Juuksekarvade hommikuvõimlemine,
õlekõrtest jalgade kätekõverdused.
Mu rinnad meenutavad kõrvenõgeseid
kui jätan süütud nibud
hommikuni tuksuma.

Mul rinnus helgib päikesevõõras veranda,
mida valgus hämarusega tervitab,
otsides tillukesi augukesi,
millest päeva läbi suruda.

Vaidlus

Armasta mind samas voodis,
kus me teineteise peale karjume.

Tülitse enne söömist vorstikilepakendiga
seni kuni lõugan kohviubade peale.

Oleme täna, kallis, kohutavalt igavad.

Kui ma küsin: kes me oleme?
Ära jumala eest vasta.

Tagurpidi glamuur

Haara mu pisaraid kausist,
mis teravnõelatekist paremal,
konnasilmsel öölaua.

Tulista mu pihta seinapraopadruneid,
nii langen kuldselt tikitud padjapüürile.
Siis hammustan seljalt musta paraadkleidi,
millel hõbetinased sõdurid mängivad kahureid.

Luuleöö

Luule ajab mu jälle üles
nagu sõnadest äratuskell.

Terve öö mu kaldal
vaikselt võbeleb ja koob
plahvatavat hommikut.

Purjus koidik voolib mind
ja tähti tiksub paberile.

Süsimusta ööga trükitud kleiti
kannan pulmas
ja matustel.
Tähenööriga on jäänud õmmelda
veel mitu kumavat mustrit.

Marie Verdei

Talassofoobik Petra

Petra elas üksinda väikeses majas, mõned kilomeetrid lähimast linna-kesest eemal ja mõned kilomeetrid merekaldast. Talle ei meeldinud eriti teised inimesed, ka mitte teised majad ega teised veekogud. Aga oma meri Petrale meeldis. Meeldis senikaua, kuni ta ei pidanud seda eriti lähedalt nägema, vaid võis seda ohutust kaugusest rahulolevalt enda omaks pidada.

Petra maksis mõnikord oma majast mööduvatele lastele, kes suplema läksid, et nad talle tema merd kirjeldaksid. Nende juttudest teadis ta, et tema merel on kivised kaldad ja et sisse minnes tuleb ette vaadata, et kivil ei libastuks. Paari meetri pärast on merepõhi aga mõnus ja pehmelt liivane, selline, et imeb laste varbad enda sisse. Ta teadis, et tema merel ei ole suuri laineid, kuna teeots viib välja üksnes lahesoppi, kus suured lained tekivad ainult siis, kui tuul puhub otse lahte sisse. Ta teadis, et tema meri oskab värvi muuta – kord oli ta laste ütluste järgi roheline, kord taevasinine, kord üleni pärlvalge, puhuti ka purpurkarva. See tegi Petrale eriti head meelt, kuna ta oli kindel, et teised mered oma värvigamma muutmisel nii andekad ei ole. Jah, ta oli oma merega iseäranis rahul.

Ühel õhtul, kui Petra taas oma valgel aiaväraval kõõlus, oodates õhtuste ujumaminejate möödumist, märkas ta midagi hoopis veidrat. Ehataevas tema kohal oli täna nii sügavat tooni lõheroosa, et silmadel hakkas sellises kummastavas valguses lausa valus. Sinkjad pilvesiilud tundusid olevat nagu saarekesed meres, kui sealt peegelduks päikeseloojang. Kui piisavalt kaua vaadata, oleks igaüks lõpuks arvama hakanud, et meri on taevasse ära kolinud. Petra jäi seda imet, suu ammuli, pea kuklas, vaatama ega teadnud, mis nüüd edasi peale hakata.

Mõne aja pärast sai viha mere isepäisuse peale tema jahmatusest võitu ning Petra ronis väravale, tõusis tasakaalu hoides püsti ning küünitas üles, et meri tagasi alla tõmmata. Ta ukerdas värava otsas terve pooltunni, ent taevase mereni ta ei ulatunud. Vihast puhisedes ja jalgu trampides läks ta majja ning virutas ukse enda järel sellise pauguga kinni, et ukseklaas purunes kõrvulukustava klirinaga. Olles minuti oma võimalusi kaalunud, haaras ta riulilt plekist kruusi ning tuiskas sellega kodust välja, lüües teise korraga ukse hoopis hingedelt.

Teel merekalda äärde üritas Petra tunda võimalikult palju viha – siis ei tunneks ta hirmu. Ometi surus ta merele lähenedes silmad kõvasti kinni ja läks teerada mööda edasi pimesi, et paanika teda eesmärgilt ei kallutaks.

Varsti jõudis ta randa – ta sai aru, sest tundis jalge all liiva ning kive, millest lapsed talle jutustanud olid, ja kuulis vaikset veekohinat. Petra aga krimpsutas endamisi nägu, sest see ei olnud tema meri – tema meri oli taevasse läinud, täpselt samasugune punakas, nagu ta teadis. Teised mered ei olnud sellised. Seega – see, mis seal lahes loksus, ei olnud tema oma.

Ta laskus neljakäpukile ja läks roomates edasi, et mitte pimedana kivide otsa komistada. Ta tundis, kuidas ta laskub üha allapoole, ning puudutas viimaks sõrmedega vett. Petra tõmbas käe kähku tagasi, nagu oleks vesi teda kõrvetanud. Ta tõmbas neli korda sügavalt hinge ning sirutas siis kiiresti kopsikuga käe, rapsas sellega veepinda ning pages veele selga pöörates tagasi ülespoole. Ta avas ettevaatlikult silmad ning tegi kindlaks, et on seljaga vee poole. Siis tõstis ta plekktopsi mereveega huultele ja jõi suurte sõõmudega kogu soolase märjukesega tilgatumalt ära.

Petra seisis ja ootas ärevalt. Varsti hakkasidki tema huuled soolasest veest pragunema ning neile tekkisid väikesed haavandid. Neist aga ei immitsenud mitte verd, vaid puhast merevett. Petra naeratas – sest kui tema seest immitsev meri ei ole mitte tema meri, siis kelle oma veel? Ta hakkas, selg ees, uuesti rannajoonele liginema, et tema huultest voolaval merel oleks kuhugi minna. Mõned meetrid enne veepiiri Petra aga kukkus, ning end uuesti püsti ajades langes tema pilk lahele. Ta karjatas kileda häälega ning pistis pea kiiresti liiva alla. Seal sai temast merele allikas ja tähelepanelik kuulaja oleks kuulnud, kuidas keegi, kellel on suu liiva täis, ütleb rahulolevalt:

„Haa.”

Petra aias sajab vihma

Petra istus kõõgilaua peal, vaatas aknast väljas sadavat vihma ja imes mõtlikult läbi roosa kõrre apelsinimahla oma lemmikklaasist. Klaasil oli pilt triibulisest kassist ja punasest pallist. Kass Petrat ei huvitanud, aga talle meeldis punane värv – see pani ta naeratama.

Petra oli just tulnud oma tädi matustelt. Tädi nimi oli olnud Ilva, ta oli olnud 64-aastane, alkoholilembene ning peale kõige veel kiilaka peaga nagu vaseliiniga hõõrutud muna, ja seetõttu erakordselt õel. Petrale ei olnud tädi Ilva kunagi meeldinud – too veetis enamuse ajast nurgapeal ses kõrtsis juues, ja et ta jõi, siis unustas ta pidevalt oma parukat igale poole ning karjus siis kõigi peale lakkamatult, kui nad temaga rääkides ta peanupult oma peegelpilti silmitsesid.

Elmisel kolmapäeval aga juhtus tädi Ilva kogemata ilma parukat kandmata peeglisse vaatama, ning nähes peeglist oma pea pealt peegelduvat pilti iseendast – peeglist oma peakolu peegeldavust vaatamas, – tegi ta vaikselt „Tšaa!” ja pudenes pruunikaks tolmuks. Petra ema Maj pühkis muidugi oma õe kokku, aga kühvli kallutamist aiaauku pidid assisteerima tulema kõik lähemad sugulased. Teiste kohta ta ei teadnud, aga Petral oli kahekümnest sellele kulutatud minutist natuke kahju, kuna ta oleks võinud need veeta vihma algust oodates.

Petrale meeldis vihma algust vaadata. Ta surus tavaliselt nina vastu kõõgiakna klaasi, et midagi märkamata ei jääks. Kuhu esimene piisk kukkus? Kuhu teine? Nüüd oli tädi Ilva oma suutmatuses parukas pähe panna ta sellest ilma jätnud. Petra pigistas suu kriipsuks, pani klaasi käest ja läks aeda vihma kätte. Ta heitis selili maha ja ajas suu nii pärani lahti, kui veel sai, sest tahtis võimalikult palju vihmast enda suhu püüda.

„Noh, mutt. Joon ise kõik ära, mis sa selle peale kostad?”

Petra peab pulmad

Petra kõndis ühel võrdlemisi jahedal, kuid päikesepaistelisel sügispäeval mööda metsateed. Seda rada ei olnud ta varem läinud – üldse ei meeldinud talle jalutada üht teed kaks korda, tal hakkas kergesti igav. Siinsete puude lehed olid sügiseselt punased ja kollased – rohkem ikka punased –, samuti ilusad lillakad rubiinikarva nagu Petra juuksedki. Petra naeratas selle

peale mõeldes. Kas poleks meeldiv, kui temagi kasvaks puuks? Ta jääks suurima heameelega metsa, leiaks endale puu-kavaleri – mõne vahtra või tamme, kuusk poleks tema emale meeldinud – ja temast võrsuks palju puu-lapsi. Talle meeldis see mõte väga.

Ühele päikesepaistelisele lagendikule jõudes Petra seisatas. Kui ta hakkab pruudiks, ei kõlba tal ju päris niiviisi oma pulma minna. Ta asus lagendikult korjama kolletama hakanud rohukõrsi, valides neid, mis päikese käes kõige kuldsemalt helkisid. Neist punus ta pärja, mille endale pähe pani.

Edasi kõndides vaatas Petra ringi senisest palju tähelepanelikuma pilguga, püüdes otsustada, milline neist puudest oleks tema vääriline. Ega igasuguse poole ei kõlba oksi ajada. Viimaks leidis ta sobiva puu – vahtra, kelle lehed olid ilusat kirkast tooni telliskivipunased. Ta oli suur puu, seega pidi ta olema elukogenud ja tark, ning tema võra ulatus tüvest kaugemale eemale, heites võbelevaid varje teiste, väiksemate puude üle. Mõnest kohast murdunud puukoor andis tunnistust vahtra lahingutest suurte tormi-iilidega, mis tema jõulisi juuri ometi ei olnud suutnud maa seest välja rebida. Sellise puuga on perel kindlasti turvaline.

Petra nihkus häbelikult vahtrale lähemale, ise juuksejuurteni punastades. Ta tahtis kangesti sellele väärikale puule meeldida. Vististi leidis puu Petra oma kuldse pruudipärjaga ilusa olevat, sest laskis tal takistamatult ligi tulla ja oma tüvele pai teha. Petra kihistas hirmsasti ja heitis oma vahtrale imetlevaid pilke, võttis kingad jalast ja mattis end pahkludest saadik mulda. Varsti pärast seda kasvaski Petra vasakule kulmule väike pung. Ja siis teine.

—

Kui Petra hommikul oma voodis ärkas, kohkus ta koledal kombel ära ning jooksis, maldamata riietudagi, välja oma eluõnne otsima.

Petra on tikutoos

Ööl vastu neljapäeva magas Petra kerratõmbunult köögilaua all. Mõnikord tüdines ta nimelt keset ööd oma voodist ära ja kolis mujale, kuhu aga parasjagu juhtus – kummutisahtlisse, vanni, sahvrisse. Tal oli sel ööl köögilaua all aga hirmus palav, sest enese teadmata oli ta magama jäänud ühe põrandale pudenenud väävlitiku peal. Kui Petra külge keeras, kraapas ta tikku, ning too süütas tema unenäod põlema.

Petra vähkres seetõttu öö läbi, ja et ta vähkres, püherdas ta tiku peal veelgi hullemini. Viimaks suutis ta tiku suisa oma magades poikvele vajunud suhu ajada. Tikk kaapas suulage ning Petra suust paiskus välja pikk tulekeel, mis pani laudlina põlema. Petra oli ühe ropsuga ärkvel ning vaatas, kulm kortsus, hoogu koguvat tuld. Ta mõtles hetke, ajas huuled torru ning imes tule laudlina küljest suhu tagasi.

Järgmisel hommikul läks Petra varakult linna süütama.

Petra saab emaks

Ühel päeval tegi Petra oma aias lõket. Ta põletas suures hunnikus oksa- ja leheprahti, mis sügisesed tuulehood tema aeda kuhjanud olid. Aga niisked oksaraod ei võtnud sugugi tuld, vaid ajasid üles sinist tossu, mis Petrale näkku puhus, ükskõik kuhu ta seisis, ja ta kõhima ajas nagu tema isa Sverre, kes oli viimased 57 aastat suitsetanud ja nüüd jõi vastukaaluks pudeli kõhasiirupit päevas. Tõsi, enam ta ei kõhinud, aga Petra ei usaldanud siiski seda ravimeetodit enda peal proovida, sest vähemalt Verdei seeniori kõnemaneeeri ja koordineatsiooni tegi see kahtlaseks, ja ausalt öeldes, ega kibe pruun läga Petrale karvavõrdki meeldinud.

Petra aga kõhis terve õhtu ja veel ööselgi. Lisaks tõusis tal hommiku-poole ööd kõrge palavik, nii et ta hommikuks enam vahetki ei teinud, kas on parasjagu öö või päev, kellaajast rääkimata. Päeva poole kõha aina ägenes. Järgmise päeva õhtuks hakkas Petra suitsu välja kõhima. Selle leidis isegi tema kummalise olevat, aga midagi ei paistnud see hullemaks tegevat.

Õhtusöögi ajal, mille Petra oli endale suure vaevaga valmistanud ning mida ta nüüd voodis kandikult sõi, tabas teda äkki nii tugev kõhahoog, et kõhulihased tõmbusid krampi ja Petra arvas, et nüüd tuleb ta sisikond sootuks tükkidena välja. Ometi midagi niisugust ei juhtunud. Korraga

tundis Petra hoopiski, et midagi oleks nagu kurku kinni jäänud. Ta surus järsu vajutusega diafragmale ning ühe tugeva köhatusega maandus Petra suust voodikattele pisike krobeline pinnaga mereroheline muna.

Petra ajas üllatusest silmad suureks ja võttis tillukese muna hellalt kätte. Muna oli katsudes tuline ja tundus nagu tukslevat, kuigi see võis tulla ka Petra enda puperdavast südamest. Ta viis muna kööki ning olles pliidiaugus ahjuroobiga natuke viimaseid söetükke seganud, asetaski muna hellalt tasakesi hõõgivatele sütele. Siis kustutas ta tuled ja heitis magama.

Hommikul jooksis Petra otsejoones õhinal kööki ja piilus tuleasemele. Tuha sees ukerdas tilluke smaragdroheline lohe. Petra oli üliõnnelik, võttis pisikese lohupoja pihku ja ütles talle: „Sa saad nimeks Sverre Verdei, minu isa järgi, kes on elav tõestus, et kõhasiirupist ei tule kunagi midagi head.”

Anete Kruusmägi

*

Unistus sinust ei lähe ju ära,
ei kao niisama,
ehkki mõnikord tahaks.

See on nagu juunikuuöö,
valge ja lõpmatult kulgev,
kõigest ettenähtust prii.
Nagu mõte
või ristik, mille korjasid mulle,
kui vaikides läksime,
päikesest põlenud, suunata,
teed mööda, tolmust ja otsata.

Mõnikord üks hetk on pikem kui öö
ja sel hetkel me loeme
kõik arvud lõpmatuseni.

*

Mitte midagi ei muutu,
ainult vahel
sajab vihma ja
me joome teed.
Tee kõrvale loeme
lehte või vaatame
nende langemist.
Kummaline on see klaas,
mis eraldab meid
maailma tuultest ja tormidest,
mis lubab meil naerda
ja kõva häälega arutada
elusid väljaspool meid,
kus kõik kasvab ja laguneb.
Langeb mürinal maasse ja jätab
asfaldisse suured auravad augud.
Ma seisan veel sekundi,
kohvitass käes,
siis koristan laua.
Vaatan sinuga valguste vaheldumist
ja kuulen, kuidas vana puumaja hingab.

Siis, kui kõnniti unes

Kui tänavatele valgusid esimesed päikesekiired
ja elu oli just lahti kistud.
Korraks olid kõik riided kehalt heidetud, et näha.
Ma mäletan, me jooksimel hullunult mööda hommikusi tänavaid,
olime leidnud, ise veel leidmata.
Teed vonklesid mööda maad nagu ussid,
nagu su vööni rastapatsid
ja maa värises ja kõu kõmises.

Mäletan, et tulin leitud jalgrattaga sel pärastlõunal mäest alla.
Olin sõitnud läbi lapsepõlve ja kooliaja ja läbi kõigi nende kohtade,
kus mind kinni hoiti.
Heitnud õpikud voodile,
astusin uksest välja ema sõnade saatel:
„Aga millal sa õpid?”
Ja päev ja öö sulasid kokku, kui
hüppasime üle üksteise varjude.
Minul seljas mu erksinine kleit,
sina mässitud tikitud salli.
Jalg jala ette mööda trammirööpaid.
Me kõõlusime sildadel.
Õhku oli veel piisavalt palju,
et minna lõhki
lumeväljadel,
suurtel valgetel hommikutel.

*

Ma tean, et sa mõnikord mõtled
rongi pinkide all luusivatest kassidest,
kuu poole ulgivatest hingedest,
kui sa sulged akna vastu ööd
Mustamäel.

Sulged öö
peatüki lõppu jõudes,
lased viadukti valgusel
endaks saada
ja liikluskäral
end ära viia.

Ma tean, et sa mõtled,
kui surun oma palja selja
vastu aknaklaasi
Lasnamäel.
Sulen silmad valguse eest
ja mõtlen kõrvetava mõtte lõpuni.
Öö kustutan peopessa.

Marianne Pitk

Isakaru

I

See juhtus neil päevil, kui mu isa veel jahimehena Eesti metsades müttas. Ta ei kartnud kedagi ega midagi, magas, seljakott või tarnamätas pea all, ja võis nõnda nädalaid kadunud olla, ilma et keegi kodustest muret oleks tundnud. Ma kadestasin alati tema kaitsevärvi metsaülikonda ja suurt jahipüssi.

Ta oli metsas olnud juba mitu pikka nädalat, kui lõpuks sellele saatustlikule üheksa-aastasele raiesmikule jõudis. Juba eemalt paistis see lõputu pikk ja lai, kuid kogenud metsameest see ei heidutanud. Ta pidas targemaks otse läbi raiesmiku tungida, et siis lõpuks sinna metsasihi peale jõuda, kus teadis olevat head jahitornid.

Hommik oli kuum ja tuuleta, Venemaa kohalt oli meieni jõudnud Siberi metsapõlengute kirbe ving ja sääsed pistsid. Päike siras kõrgete mändide vahel, mis eemalt raiesmiku äärest sihi kätte andsid. Isa hüppas üle kraavi, kukkudes tupptarnadesse takerdunult äärepealt sinna sisse. Ta marssis edasi üle krõbiseva kuivanud puurisu, kuni jõudis kasevitstest võsani, mis ulatus mehel poolteist korda üle pea. Ta tõmbas seljakotirihmad pingule ja asus pealetungile.

Kaseoksad kiskusid ja takerdusid ta saabastesse, toomingavõsud ähvardasid silmad välja torgata ja angervaksavõsa võttis võhma välja. Õhk oli täis lämmatavat sääsepininat, kärbeste ja parmude suminat. Talle tundus, nagu ei liiguks ta üldse edasi, ja ta imestas, mis raiesmik see säärane küll on – tema ajal selliseid ei tehtud. Aeg-ajalt kuulis ta võsast sahistamist, ju olid isa poole pööratud nii mõnedki metsarahva silmad. Ta liikus just täpselt nii vaikselt, kui sai, sest hea trofeepöder oli tal veel

laskmata. Aga säärases võsas ei saa huupi lasta, lased veel mõne metsamehe, eksinud marjulise, bioloogi või veel hullem, kaasjahimehe põdra pähe maha. Säh sulle siis trofeed.

Isale tundus, nagu hulguks ta seal üheksa-aastaselt raiesmikul juba tunde: needsamad tarnamättad ja silmini pilliroog, needsamad angervaksad ja seaohakad raja ääres. Ta istus kannule maha ja vaatas, kus kaugel päike juba on. Päike oli jõudnud männilatvadeni tõusta. Ta kohmitses veidi, leidis kilekoti seest pooliku konservi ja kukkus seda isukalt kahvliga suhu kühveldama. Osa roosakast massist jäi ta puhmasvurrudesse kinni ja pudises ümarale kõhule. Tegelikult pole elul vigagi, mõtles ta lihapuru muheledes vurrudest välja siludes.

Aga ta ei aimanud, kes teda järgmise seaohaka taga ootas ja vaikselt pihku itsitas. See oli karu, kes oli isa meelega mööda raiesmikku eksitanud, tarnamättaid ja toomingaoksi ümber tõstnud, ikka nii, et need tema tähelepanu silmapiirilt jalge ette tõmbaksid ja et mehel pea korralikult ringi käima hakkaks. See oli karu, kel oli roosa keel kirju vesti peal. Vesti peale olid tikitud elevandid ja elevandiajajad. Karu oli ikka oma vesti vaadanud ja imestanud nende karude pikki ninasid ja pikki peenikesi sabasid. Ta kandis vesti uhkelt ega puistanud taskutesse marju ja seeni, sest selle tõttu olid tema eelmise vesti taskutesse kolinud elama sipelgad, keda oli küll ka hea nosida, kuid kes võisid kohati üsna tüütuks muutuda.

Karu tundis, et vanamees on ikka liiga selge mõistuse juures ja et temaga on vaja veel tööd teha. Karu roomas seaohakate vahelt välja ja pani kikivarvul ajama, ise põdra häält tehes. Ta lippas raiesmiku servale, kust leidis paar kuivanud mändi, mis ta koos mättaga maast välja rebis ja siis raiesmikule viis, et luua mulje, nagu jõutaks kohe võsast välja metsa. Teisel käigul tõi ta lähedalt soo äärest õitsvat sookailu. Nii müttas karu ott raiesmikul veel kaua, kuni leidis, et on sobiv aeg otsida endale uus peidukoht, kust eksinud meest efektselt üllatada.

Isa oli vahepeal konservipurgi tühjaks söönud ja püüdis parasjagu meenutada, kus suunas tal plaan minna oligi. Vaatas päikese järgi kella ja otsustas suuna ning asutas ennast palavust ja putukaid trotsides taas teele. Ta käis pikalt sirgjoones, kuid talle hakkas jälle tunduma, nagu liiguks ta mööda lopergust ringi. Ühe kuivanud männitüüka juures komistas ta suure pehme mätta otsa, kukkus selle peale kõhuli – ja suur oli tema imestus, kui mätas temast kinni hakkas, oma haisva suu avas ja mõirgama kukkus!

See oli karu plaani teine osa, mis pidi temast jätma kurja ja tõsiseltvõetava mulje.

Isa rebis end karu haardest lahti ja astus paar kiiret sammu tagasi, et püss haarata. Sellega polnud karu arvestanud ja ta loobus oma plaani teisest poolest kiiresti, tõstes kaks käppa üles ja naeratades nii sõbralikku naeratust kui võimalik. Karule torkas pähe veel üks asi – „TERE!” mõirgas ta ülima sõbralikkusega.

Isa haaras püssist ja mütsist ega suutnud seisukohta võtta. Karu – maha lasta. Rääkiv karu – ka maha lasta? Äkki üldse mitte lasta? Esialgu mitte lasta. Isa proovis ka: „Tere!”

Esimene kontakt oli loodud ja püss polnud enam palges. Karu oli võitnud esimese lahingu.

II

Karu rääkis isale järgneva loo:

„Kas tead, mees, miks naistel nii laiad puusad on?”

„Noh, ma aiman,” vastas isa.

„Eks ikka selleks, et neil oleks, kuhu sõjakalt käsi toetada!” muheles karu.

„Ei, ma tegin nalja. Tegelikult, vaata, sa seda kändu seal näed või?” küsis karu siis peale lühikest pausi.

„Möh? Ahah, jajah, näen ikka, miks ma ei näe,” ühmas isa karule vastuseks.

„No vot, kui hästi vaatad, siis märkad, et seal kännu peal on kümneid ja kümneid punaseid putukaid, punalutikaid nimelt.”

„Äh, on või? No kui sa nii ütled, ju siis on, ma ei pannudki esimese raksuga tähele.”

„Tegelikult need ei olegi punalutikad, need on pealtkuulamisrobotid, mis mööda maad ja piki rohukõrsi tasa ja targu end üle Eesti on laiali laotanud. Nendes on elusaine ja elektroonika nii peenelt ja täpselt läbi põimitud, et ka entomoloog naljalt ei taipa mutukat orki ajades, et tegu on robotiga. Vot sedamoodi on lood, inimene.”

Isa jõllitas kändu umbusklikult.

Isa jõllitas rääkivat karu.

Ja taas kändu. Seal sibasid tõesti mingid punased tegelased.

„Oota, mida?”

Isa jõllitas karu vestil olevaid elevant ega suutnud otsustada, mis on kogu tänase päeva juures kõige kummalisem: kas see raiesmik, mil ei näi lõppu olevatki, kentsakas karu idamaise vestiga või pealtkuulamis-aparaatidest punalutikad.

„Aga mida või keda nad siin raiesmikul pealt kuulavad – meie jutustajamist? Kelle seatud nad on, ah? Venelaste või? Sakslaste?” Isa haaras püssi järele ja lasi haavli kännu pihta. Känd tegi FUMP, kui kuul vaevata puu sisse tungis. Isa tundis, kuidas seljakarvad püsti tõusid, ja jõudis juba mõelda, et niipaljuke seda iseseisvust siis oligi. Alles olid tankid väikse tütre suureks hirmuks mööda kodutänavat roomanud.

„Mis Venemaa või Saksamaa? See on eilne mure sul, vennike,” lõkerdas karu kõhust kinni hoides. „Sa üldse ei aimagi, kui tõsist asja ma sulle parasjagu seletan. Kõik on maha müüdnud, rahaks tehtud!”

„Mis, sinu mets või?”

„Minu mets, sinu mets, meie kõigi mets. Ja see, mis on väljaspool metsi. Kõik on maha müüdnud.”

„Kellele siis ometi?”

III

Karu plaan näis töötavat. Mees tuli segadusse ajada, paanikassegi, kui võimalik, et ta aru ja koos sellega ka valvsuse kaotaks. Karu oli juba aastaid metsa alt leitud ajalehtede ja olmeprügietikettide abil eesti keelt õppinud. Tema eesmärk endale inimnaine leida oli nüüd juba käega katsuda. Kahjuks teadis ta liiga palju šovinistlikke anekdoote, et tal lööki võinuks olla, aga sellest on veel muidugi ennatlik rääkida, sest mine neid naisi tea, eks ole. Olles vajutanud mehe paanika- ja paranoianuppudele, oli karu suutnud mehe usalduse võita ja võis lootda, et too talle varsti enam selga pöörata ei karda. Siis saab ta oma plaani täide viia.

„Oota, kuule, see kõlab sama kahtlaselt nagu see lugu, mis juhtus minuga siis, kui ma tüüpidega põhjas laevahuku üle elasin ja tundrasse ära eksisin,” naeris isa. „Me sõime seal palju seeni, mis olid meile jumala võõrad, ja pärast kõnetas mind salaja tapetud põhjapõdra pea ja pidas mulle pika tiraadi karskuse olulisusest,” lõkerdas isa naerda, ise silmanurgast pisaraid kuivatades.

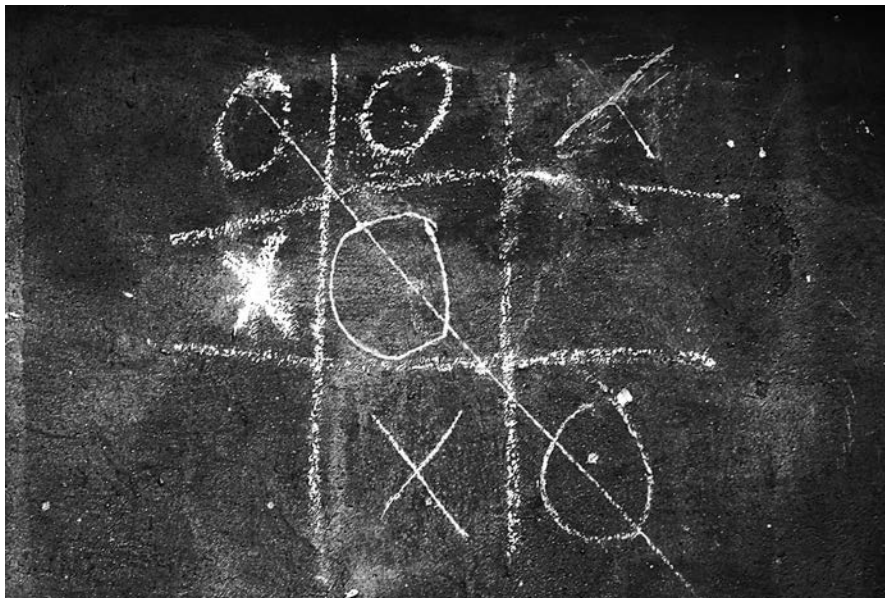
„Seened, jah, seened on muhedad sellid tõesti, kuid kuula edasi, kulla mees, kui elu sulle armas on,” pomises karu, kes ei sallinud, kui teda keset loo jutustamist katkestati. „Pärast võid mulle selle põdraloo ka jutustada, mulle meeldivad põdrad, muide,” ütles karu veidi rahunenult, kohendas vesti ja jätkas mehele kärbestepähe ajamist.

Peale mõnekümne minuti intensiivset vestlust, mille käigus isa palju ohhetas ja ahhetas, hakkas ta mööda raiesmikku närviliselt edasitagasi käima ja olles karu täielikult usaldama hakanud (ja võib-olla äraagi unustanud, et tegemist on ohtliku metsloomaga), jättis oma jahipüssi männitüüka vastu seisma.

Äkki hüüatas karu ja näitas raiesmiku lääneserva poole, täpselt isa selja taha, „Näe, Helmi tuleb!”

„Helmi?” imestas isa ja pööras ringi.

Samal hetkel kerkis karu isa kohale ja venis väga pikaks, muutus läbipaistvaks ja langes nagu udu mehe pahaaimamatule kehale. Isa tundis vaid hetkeks nahal jahedat ja pehmet kastepuudutust ja see hetk sai mööda sama kiiresti, kui oli alanud. Isa katsus suurte käppadega oma pikka karvast koonu ja libistas käed elevantidega kirjatud vesti taskusse. Karu noogutas võidurõõmsalt ja seadis end lähima metsaserva poole tee. „Ei tea, kuhupoole siit lähim linn jääb,” mõtles ta hammaste vahelt küünega konservliha tükke urgitsedes.

Kristina Viin

Oh sa püha lehm, kes sa kõnnid

„Oh sa püha lehm, kes sa kõnnid nõtkel elevandisammul!”

Meile oleks see solvang, aga Indias on see suurim kompliment.

Jah, ma olen nii suur. Te ei kujuta ettegi kui suur,

sest loobusin kultuursetel seltskonnaüritustel ringi vedrutamast.

Nüüd hindan enam turvalist pesa kindlate koduseinte vahel.

Loen National Geographicut ja igatsen omale šimpansi.

Õnnetud ninasarvikud.

Haige maailm. Isegi koaaladel ei jätku enam elukohti.

„Kui armsad nad on, ma tahan omale koaalat!”

Hakkan loomakaitsjaks. Asun võitlema kõigi ohustatud liikide säilimise eest.

Hakkan maailmapäästjaks.

Võtan kätte Gerald Durrelli „Loomaaed saarel” ja unistan
paljunduskolooniatest.

Miks ma ei õppinud hoopis zooloogiat?

Toidupoes silmitsen õrnusega seemnepakikesi.

Tahan pista sõrmed juurtena mulda, tahan panna midagi kasvama,
tahan istutada lilli,

tunnete, kuidas ma juba õitsen niigi?

Hakkan isegi kuduma. (Esimest korda elus.) Laenutan raamatukogust
käsitööõpikud ja kindakirja mustrid. Ostan mitut värvi lõngu,
sukavardad

ja loomulikult hakkan kohe kaheksakandadega pihta.

Metsik matemaatika.

Kui ma kahekümne kuuendale reale jõudes

leian alt kolmandast esimese vea,

satun hüsteeriasse ja plahvatan jõuetult nutma:

„Ma ei suuda enam elada!”

Sellele järgneb kolm päeva letargilist hingevaakumist
kottpimedas patjade vahel.

Muudan oma suhtumist esiemadesse.

Nad olid ikka tõeliselt osavad ja targad.

Siis asun küpsetama pirukaid. (Esimest korda elus.)

Ähh, terve õhtu veedan õhetades tainast
tööpinnalt lahti kraapides.

Kuid mu rinnad on nii suured, te ei kujuta ettegi kui suured,
neist valgub nestet. Ja kõht on nii suur, et pean voodis keerama end
hüppega

küljelt küljele. Inerts, mäletate? Koolis õppisin.

Täna hommikul halvas mind identiteedikriis,
kes ma olen, kus ja miks.

Oh sa püha progesteroon,
ma saan emaks.

*

Rong galopib, tiirane täkk,
Lõunamära kuumava kingu poole.
Silm võbeleb, suduimades pää
tilgub tõrva ja tummi.
Kodumaa madalad puud
alandlikud kui palvetavad
templimungad.
Emakas venib ja praksub,
leivaahi mu sees.
Miski küpseb ja taheneb.
Maailmalõppu ei tule veel.
Raksudes lagunevad sarved.

See maja on hallitanud nõiaseen

See maja on hallitanud nõiaseen
kesk Võrumaa uduseid metsi.
Juusrasket vihma keerleb ja pladistab
ta kübara limasel pinnal.
Settib aeglaselt minugi roiete põhja
nuuksuv ja nuusutav öö.
Siin kolmnurkse tahuka silmas
on õhku, valgust ja vaimu,
mida mina, karvane ussike, endasse ahmin
küürakil raamatu helenduses.
Rida-realt kerkib katus
ja täpid ta peas löövad helendama.
Aga vaablane, väikseke,
mitte sugugi suurem kui mina,
ihkab samuti valguse poole
ja rudjub ja peksab oma kõrbekuivi tiibu
vastu kuumavat altarit.
Nüüd mõtleb fosforne jaaniuss,
kas kustutada tuli väetikese pärast,
lugeda võib homme, lugeda võib pärast,
röövikust liblikaks saada aega on küll.
Kõik elav aina ja aina peab jagama
ja liitma ja korrutama
ühte ruumi
kõikse olevaga
ja temaga lepitust leidma.
Kustutan pirni.
Mina ja vapsik jääme koos
üha hoogsama ritsikasirina saatel
päikese tervitust ootama.
Öö lummas tasahilju moondudes
ühest olemisest teise.

*

ei mitte armastusest
vaid üksilduse plahvatavast ainest
sa pudenesid minu sisse
nagu surija
kui mul ei olnud kallimat
ja sinul taevas jääs
mu ingelblond
ma olin sinu lumivalge haud
su esiema kauge hääl
su nurruv urila

Elu metsas

Konnad koevad soo veeres, emased konnad.
Isased peavad pulmakrilli.
Väike laps koob lambanahksel pleedil uneledes
ema soojad rinnad lõimelõngadeks.
Õu on märg ja roheline, taevas madal, hall.
Nartsissid on närbunud. Kuid sealsamas on pojengid
juba tõstmas oma tuumakaid päid.
Ja minu poeg magab toas õiglase und. Poeg.
Elad maal ja suurlinnasid polegi olemas.
New York on ränkraske ulmeromaan, mida ehk mehed veel loevad.
Pariis pole veel kujunenudki.
Valged pestud marlilapid lehvivad protestilippudena tuules.
Punamütsike on punamütsike, hunt on hunt.
Meil on siin elu. Siinsamas. Elusamus.
Vaid tulnukad kihutavad masinlikus šokiseisundis
hologrammidena mööda.
Jah, praegu on nii:
Väike laps räägib emaga lindude keelt.
Linnu pole veel olemas, lehti ei loe.
Kõik võib olla. Loodus ja süütus
teisel pool kaost.

Iga kass saab sellega hakkama

„Iga kass saab sellega hakkama,” ütlevad mehed.

„Naistel on sünnitusvalud, meestel on pohmell,” ütlevad mehed.

Mehed ei tea mitte midagi.

Lennart Ruuda

Minu elamisväärne elu pärast surma

Kuigi seltskonnalõvi Paris Hilton tahab pärast surma oma keha külmutada ning näitleja Johnny Depp unistab viskitünnis laagerdumisest, soovib enamik inimesi pärast hingeheitmist siiski mulla alla minna, sest nii on ju ikka tehtud, juba sajandeid. Nad arutavad sugulaste-sõpradega tihtipeale läbi kõik tähtsad asjad ning kaaluvad erinevaid variante. Kas matusest pilte võib teha või mitte? Kas lähedased viitsivad hauda hooldamas käia või on neil täiesti ükskõik? Kas esivanemate kalmul on üldse veel ruumi või läheb seal juba kitsaks? Lisaks kerkib rida muid probleeme. Kas ma ei tundu laiba rietaajale ja meigi tegijale liiga inetu või näotu olemisega? Mis siis, kui mu armetu saepuruplaadist kirst rikaste tuttavate poolt välja naerdakse? Ehk toimuvad mu matused kolmekümnekraadise külmaga ning mitte keegi ei söanda kohalegi tulla? Äkki hakkab mulla all üksinda liiga igav või äkki ärkan ma üldse kuidagimoodi ellu nagu üks mees Reporteri dokumentaalis ning suren siiski mõne minuti pärast hapnikupuudusse, sest kirst pandi lukku ja muld visati tihedalt peale. Keegi ei vaidle vastu, et võimalusi on hulganisti, mis teeb otsustamise väga raskeks. Paljude elu kulubki nende küsimuste üle juurdlemiseks, et pärast surma mõnusat olemist nautida saaks.

Lähedastele on kindlasti rohkem meeltnööda matmise kontseptsioon, sest öeldakse, et leinaprotsess annab neile olulise lõpetatuse tunde – keha on mulla all ja talle saab pühapäeva hommikuti lilli ja küünlaid viia; talle saab rääkida oma muredest, sest ta on vait ja kuulab, mitte ei tüüta sind iseene igavate ja tähtsusetute argiprobleemidega. Lisaks räägivad vanad eestlased, et pärast matmist võib näha hauda helendamas, nagu teevad seda fosforist kummilandid, kui neid piisavalt kaua lambivalguse käes

hoida ja siis tuli ära kustutada. Ning kui hästi läheb, võib surnuaias tunnistajaks sattuda isegi emotsionaalse, mentaalse ja ka peenema eeterkeha eraldumisele vaimude kujul. Algul lahkuvad hõredamad, hiljem tihedamad osised. Seega tuleb kõige muu kõrval mõelda ka väikeste sugulaste põngerjate peale, kelle jaoks igasugune helendamise ja vaimude värk lõpmata äge tundub. Iseasi on aga see, kas soovitakse sääraestest pühadest üritustest, nagu eeterkeha eemaldumine, teha tasuta kinoseansi koos popkorni ja kokakoolaga. Ja kui see alguse tramburai läbi saab, võivad tulla rohtu kasvanud kalmud, sügisel langenud lehed, mida keegi koristada ei viitsi, võib tulla samblaga kaetud ja poripritsmeid täis hauakivi, vaikus ja lõplik üksindus, kuni mõne aasta pärast ühel oktoobrikuu ööl saavad purjus nolgid surnuaeda viina jooma. Nad räuskavad, tirivad maa seest riste välja, peksavad nendega üksteist, lähenevad sulle, löövad sinu vanade sõprade mälestustahvleid jalaga pooleks, viskavad suitsukonisid maha, leiavad su lõpuks üles ning oksendavad siis sinu marmorist välja tahutud hauaplaadi peale – pole just parim tulevikuväljavaade, aga eks aegade lõpus saab kõike seda klaarida.

Teised inimesed eelistavad pärast surma põletusmatust, sest see on hügieeniline ja vähendab matmiskohtade probleemi. Teatavasti on kaasaegsed ahjud, milles inimesi põletatakse, väga keskkonnasõbralikud. See on oluline, sest keda ei huvitaks pärast surma planeedi heaolu, erinevate liikide säilimine ning esmajoones muidugi üldine heakord ja matmiskohtade puhtus. Lisaks on tuhatatud säilmeid hiljem lihtne transportida, mistõttu ei pea rasket ja tülikat laipa salaja teise riiki smugeldama, samuti ei teki piiripunktis ebameeldivat olukorda, kui päeva viimast kontrolli teostav tolliametnik šoki saab, nähes käru sees kilehunnikute vahelt välja rippumas inimese kahvatut kätt, ega saa rahulikult koju pesema ja sööma minna, ilma et nähtu peale mõtleks. Sellised kogemused võivad elu muuta. Seepärast tasub mõelda ratsionaalselt ja empaatiliselt.

Küll aga heidetakse põletusmatusele ette seda, et kogu protsess tekitab õõvastava laibakombinaadi tunde. Proovime ennast korraks mõelda näiteks krematooriumi kabelisse. Kirikuõpetaja lendab pulti, räägib lahkunu kohta mõne hea sõna, ise samal ajal kahtlustavalt kõõritades aknast välja, kus järgmise leinaseltskonna liikmed juba kannatamatult vihma käes ootavad ja vihmavarjude all suitsu kisuvad; lisaks kärssab krematooriumi ahjus, mis asub paar ust edasi, eelmine ärasaadetu – pole mingit melanhoolset rahu kõrgete mändide all, vaid kogu värk käib nagu

mõnes *action*-filmis. Ning sina oled selle kõige epitsentris, sa tunned, kui ebameeldiv on kirikuõpetajal midagi järgmiseks öelda, märkad, kuidas nihelevad sõbrad ja sugulased, kes oleksid tulnud nagu ekskursioonile mõnda puidutöökotta ja vaatavad nüüd otsivalt ringi: kust leida kõrva-klappe, kaitseprille ja kitlit? Ning siis, kui tseremoonia läbi saab, pakivad matuselised asjad kiirelt kokku ning lähevad peielauda karbonaadi näost sisse ajama ja viina kurgust alla kulistama, samal ajal kui sind ratastega lavatsi peal otse leekidesse lükatakse. Pole just parim väljavaade, aga...

Nädala pärast saadetakse sinu keha ja vaim postiga mõnele lähedasele, kes tuleb pohmellis peaga ja aluspükste väel uksele, annab mornile kullerile allkirja ja maksab 5 eurot teenustasu. Pole justkui vahet, kas sa oled õnnetul kombel teerulli alla jäänud kallis sugulane või mõnest nõmedast kataloogist tellitud kööginõude komplekt. Edasi on sisuliselt kolm võimalust: sind kas sängitatakse urnis mulda, millel pole olulist vahet eelpool kirjeldatuga; raputatakse ühel tuulisel pärastlõunal poeetiliselt lapsepõlveniitude rüppe, nii et iga mustmiljondik su kehast lõplikult ihuüksi jäänuna laia maailma rändama läheb; või pannakse su tuhk konservikarpi (oleneb sellest, kuidas kuller kohale tõi), kus eelnevalt on sees olnud räimed tomatikastmes, ning paigutatakse teleka kõrvale seisma. Seal vegeteerida on suhteliselt igav, sest filme ja seriaale ei näe ning tähelepanu saab vaid reklaamipauside ajal, kui sedagi. Lisaks võib tekkida olukord, millest rääkis Roald Dahli lühijutt „William ja Mary”: filosoofiadoktor Williami silm pandi lahusesse ja ühendati pärast surma tema ajuga, tänu millele nägi ta ühe silma ulatuses kõike ja suutis seda ka analüüsida. Olgu öeldud, et hüvastijätukirjas oma naisele palus ta kaasal korralik olla, mitte suitsetada ega alkoholi juua. See oli tema suur soov. William arvas, et naine hakkab talle raamatuid ja teadustöid lugeda andma, kuid võta näpust, Mary hakkas vaest doktorit piinama – mitte küll füüsiliselt, aga vaimselt, tema ühe vaese abitu veresoontest tulvil silma all suitsetades ja juues.

Sama või veel hullemgi vaatepilt võib avaneda siis, kui jälgitakse eelmiste elukaaslaste tegemisi televiisori kõrvalt konservikarbist. Pehmel sohval toimuvat on ju suurepäraselt näha.

Vaatamata eelnevale kõvale kriitikale ja utreeritud väidetele tahtsin ka mina paari aasta eest ennast pärast surma kremeerida lasta ja siis toanurgas urnis oma surmakest edasi elada. Urni võidakse vahepeal ka kapi või riivli peale tõsta, aga kirstus mahub vaevalt liigutama. Täieliku

võhikuna toksisin Google'i otsingumootoris sisse märksõna „põletusmatus” ja ennäe, esimese vastena tuli kohe ette ühe krematooriumi koduleht, kus nägin nukraid, kuid kauneid värsse mu lemmikluuletajalt Artur Alliksaarelt ja lühitutvustust, kus lubati asi kiirelt ja korralikult ära teha. Lugesin veel kremeerimise ajaloo ja traditsioonide kohta, mis oli väga huvitav – sain teada, et esimene rahuldav krematooriumiahi loodi saksa ja itaalia inseneride arendustöö tulemusena 1870. aastal. Siis valisin endale välja laheda väärispuidust urni ja klõpsasin rõõmsalt hinnakirja peale. Esimene emotsioon oli, et jeesusmariapoeg halasta, nõnda kallis. Kuna olin väga vaene mees, käisid mulle üle jõu kõik seal pakutavad teenused ja tooted. Valisin endale mängult ostukorvi igasuguseid lahedaid vidinaid, nagu näiteks matuseauto Toyota, suured küünlad, prantsuskeelse matusekõne koos viiulipalaga, surmateate/kaastundeavalduse ajalehtedes Postimees ja Nelli Teataja, habemeajamise, näopesu ja muu kasimise ning uhke laevakujulise urni koos graveeringuga, kuigi teadsin, et ei saa neid endale elu sees lubada. Koos tuhastamise ja veel mõne elementaarse asjaga oleks kõik kokku läinud 1000 eurot – kujutate ette?

Sellepärast läksingi aasta tagasi ühte ilusasse majja, rääkisin kenade inimestega veidi juttu ning andsin lõpuks allkirja.

Mõned saavad pärast surma mullaga üheks, teised põletatakse krematooriumis tuhaks, aga mina olen ikka veel luust ja lihast inimene. Nimelt puhkan ma praegu kesklinna lähedal ühes ütlemata ilusas ja kaasaegses hoones, täpsemalt metallvannis, metanaali vesilahuse ehk formaliini sees ja mul läheb kuradi hästi.

Kogu aeg on mu ümber uudistamas terve plejaad esmakursuslastest tsikke, kes uurivad ja katsuvad ahastusega mu ebaloomulikult suurt maksa, mis õppejõu arvates võinuks vabalt kuuluda Charles Bukowskile, kuid ma ei pane seda neile pahaks, sest nad on kõik väga ilusad. Ja milline pühendumus! Ei mäleta küll, et mõni naine mulle mu eluajal nõnda palju tähelepanu oleks pööranud, minuga tegelenud. Pean siin tasapisi plaani, et ehk õnnestub mõni neist veel väljagi kutsuda. Mitte küll päris Volgasse või Plink Plonki, aga võib-olla Sodiaaki. Kujutan ette, et üks blondiin, kellele ma jubedalt meeldin ning kes mind kohe kuidagi teistega jagada ei taha, oleks kindlasti nõus tulema. Väikesed snäkid, väikesed napsid, pärast minu poole romantilist komöödiat vaatama ning siis... Ainult küsimise vaev, muud ei midagi. Ma vist armastan teda, ja siis veel seda sädistajat, kes alguses mu jalustrabava šarmi tõttu koguni oksendama

hakkas, ning ka tüdrukut, kes eile paljaste kätega minu kallal töötades ühe vanema, kuid seda küpsema õppejõu käest mööda päid ja jalgu sai. Ma lähen neile ikka nii marudalt peale, et pööravad veel omavahel kaklemagi. Ma võtaks nad kõik, mis siis, et nad mul naha juba paar kuud tagasi maha koorisid ja prügikasti viskasid. Mis siis, et nad kogu aeg mu maksa torgivad, varbaküüsi eemaldavad, kruvikeerajalaadse asjandusega ajudes surgivad, kaenlaaugust närve välja kakuvad, neid venitavad, skalpelliga veresooni lõiguvad, käsi jätkust välja keeravad ning siis, kui ma juba liiga inetu välja näen ja mind enam vaja pole, kuhugi teadmata kohta lõppema viivad.

Aga kunagi, kuhugi ja nii edasi – kes selle pärast veel muretseda jõuab, sest varsti lähme Sodiaaki.

Norman Kuusik

*

Kõik äärmused tahtnuks ma käia
nii jõuda kaugeimasse punkti:
surnud keeled ja lastelood
unedeta elu, kogu elu unenäos
hommikutel distsipliin, õhtuti unistan,
läbinähtav ja lahti,
kuid kinni nagu müür.
Kõik otsused on õiged
kuni ainult otsustad „edasi”
ja valid ainult „jah”
ega valigi midagi.

*

Üks sõna loob, teine hävitab
me oleme kõik väikesed jumalad
kibedas sõjas.
Selles pulmas ei nähta, ma virutan huupi
su lööke sajab mulle pihta
uuesti, siis uuesti
me kõik saame pihta
me kõik tabame märki
me kõik mõistame
ja mõistmise lõksus
oleme kohutud kohutavad.

Rahva ideest

Kui olen võtnud sisse kõik võõra,
rääkinud iga võõrast keelt,
käinud eemal,
näinud seal midagi veel,
pööranud selja,
sümbolitele sülitand,
salanud ennast,
ja tunnistanud egoismi.
Samade huultega
rääkinud katoolest
või kuulutanud: „ei miski!”
Samade huultega
saanud osaks aristokraatiast,
edasi ajanud demokraatiat.
Samade huultega
lubanud ära paradokside mäed,
igaühes neist lahendusi näind,
rääkinud kõik valed, siis olnud
sügavamal tõest
ja kaugemal mälust
ja leidnud eimiskit
ja kõike olnud siiski.

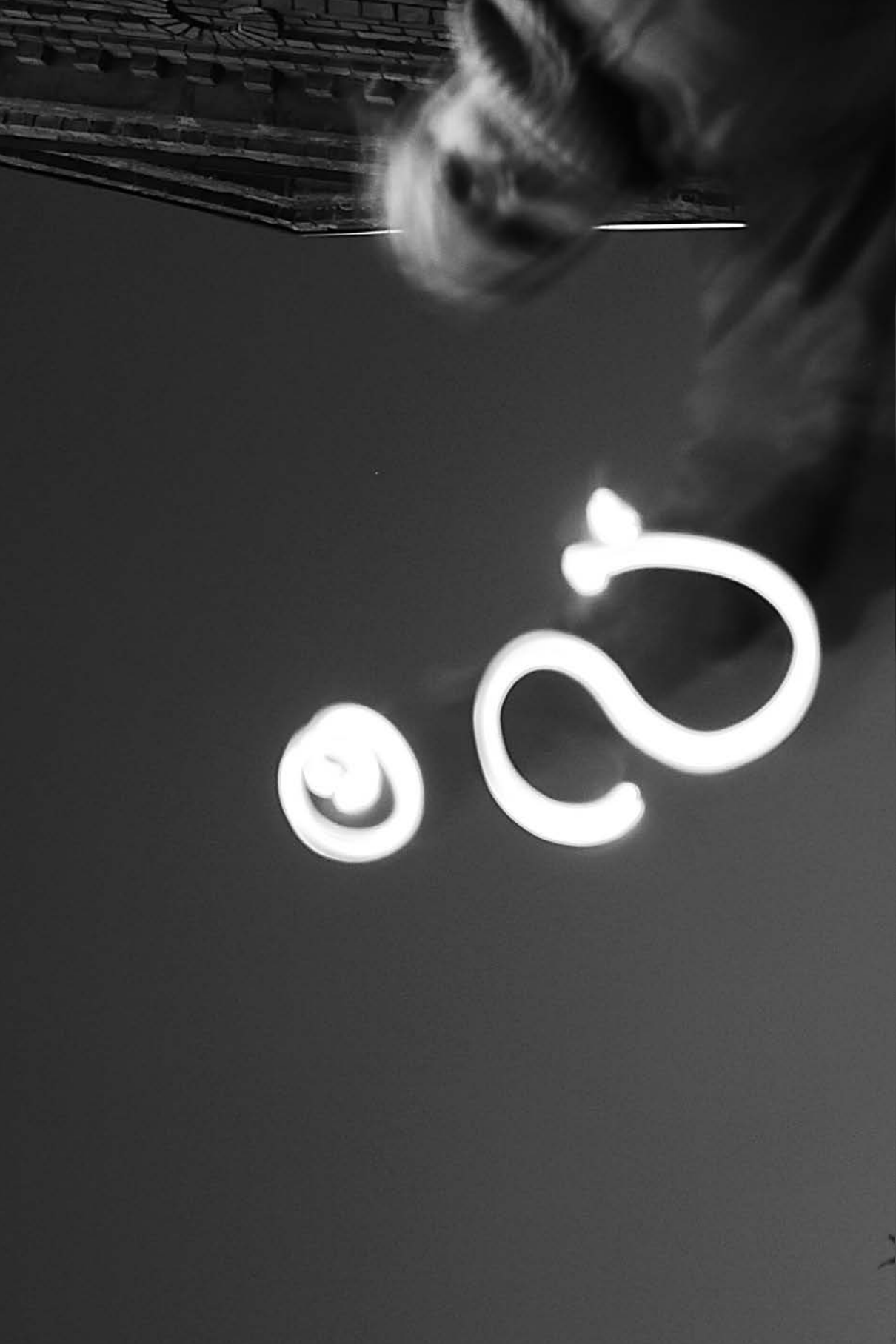
Ja kui kõik need seisundid
ja kui igas selles seisundis
olnud ja tagasi jõuan
nendele rannikutele jälle,
tahtes elada siiski,
on ehk taevas lubadus täis
siis viimaks, võib-olla
võiksin olla üheks osaks
sellest rahvast ma siin.

*

Mida kaotame lahutuses
varasemast elust
sedavõrd püüame enam
tekitada uuesti
vanu sidemeid,
korrata mustrit
ja kõike vana
ehitada taas.

Ja meist sünnivad pedandid,
me leiame ideaalid,
tuvastame vooruse,
et leiutada õiget moodi elu.

Kuid mida rohkem ma üritan
lapsepõlvest pilte tekitada täna,
on üha tavalisem nendes
valesti jooned,
sassis värvid,
ja augud mälus.

UUES LUULEKOGUS ON VÄLJAMÄE
KASVANUD KEELELISELT LIHTSAMAKS,
OTSESEMAKS, MÄNGULISUS ON
VÄHENENUD, KUID MITTE TAANDUNUD.

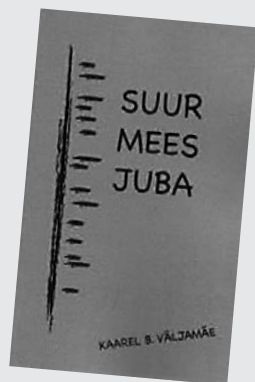
Luuletaja oma hirmudega lastetoas

Tõnis Vilu

Kaarel B. Väljamäe

„Suur mees juba”

Kite, 2012

Värske Rõhu 3. numbris, mis ilmus 2006. aasta alguses, on Kaarel B. Väljamäe tutvustuseks öeldud: *Kaarel kirjutab lapsepõlve optilisest illusioonist elik siis isast. Samuti suurest, mustast autobussiväsimusest. Ja muide! Kaarlil on kokkupanemisel programmiline kartmise raamat. Karta on, et sellest tuleb üks mahukas asi.* Mahukat asja pole seni ilmunud, küll aga on 2006. aastal kirjastus Huma avaldanud Bööma¹ debüütikogu „Sent”, mis on piisavalt erinev, et sellest siinses arvustuses mitte pikemalt juttu teha. Uues luulekogus on Väljamäe kasvanud keeleliselt lihtsamaks, otsesemaks, mängulisus on vähenenud, kuid mitte taandunud.

Siiski on ülalmainitud suur autobussiväsimus jõudnud kuus aastat hiljem luulekokku „Suur mees juba”, ja see pole ainus „vana teema” tolles raamatukeses. Kunagisi luuletusi on ümber töödeldud ja lihvitud, see meenutab teguviisilt Aleksander Suumani pidevat samade luuletuste ümbertegemist ja kärpimist. Materjal on neil kahel luuletajal muidugi erinev, aga hea on teada, et Väljamäe paistab pidavat kirjasõna täpsust pühaks. Või on vanemate luuletuste kasutuse põhjuseks hoopis see, et Väljamäe ei kirjutagi luuletusi suurtes hulkades. Mõlemad tendentsid on tervitatavad ja jätavad mulje, et luuletaja ei punnita kirjandust, vaid keskendub sellele vähesele, mis tõesti ütlemist väärrib.

Lihvimiste näitena on hea välja tuua üks terviklik luuletus ning selle uus versioon ja neid lähemalt vaadata. Kuidas on luuletaja enda muutust aastate jooksul näinud, väljendanud? Esimene neist on ilmunud Värske Rõhu 3. numbris, teine luulekogus „Suur mees juba” (lk 9).

¹ Väljamäe kunagine pseudonüüm.

*

valan musta tee viskiklaasi
toksin kuulsa joodiku luuletusi ümber
et tunnet tekitada
et äratada tundeid
aga need pole minus veel magamagi jäänud
need pole veel minusse uinumagi tulnud

ma ei armasta alkoholi
ma armastan väsimusjoobumust kell pool üks
öösel kui mõtted ja meri on põlvini
ja kujutlusvõime ütleb kõik ette

ma kardan et magan koidiku maha
ma kardan pimedaks jääda

ma kardan enne tormi pärast armastust
ja
ma kardan et minust saadakse aru...

*

valan musta tee viskiklaasi
toksin vana uriseva masinaga ühe
kuulsa joodiku luuletusi ümber
et tekitada tunnet
mida minus pole olnud

ma ei armasta alkoholi
armastan väsimusjoobumust kell pool kolm
öösel kui mõtted ja meri on põlvini
ja kujutlusvõime ütleb kõik ette

ma kardan turvamehi
poemüüjaid kõiksugu teenindajaid
kes küsivad kas mul on abi tarvis
kardan inimesi telefonihelinaid söögiseeni
vareseid venelasi tööd
sügist ja raagus väsinud puid

ma kardan enne tormi ja pärast armastust
ja kardan päris pimedaks jääda

kardan et minust saadakse päriselt aru

Mõlemad luuletused räägiksid justkui samast asjast, aga read on muutunud konkreetsemaks. Luuletusse on ilmunud n-ö väikesed inimesed nagu turvamehed ja teenindajad, peale nende veel ka vene-lased. Ja ridadest *aga need pole minus veel magamagi jäänud / need pole veel minusse uinumagi tulnud* on saanud read *et tekitada tunnet / mida minus pole olnud*. Esimese luuletusega võrreldes on teine tõmmatud rohkem madalamale maa peale, selgete piasjade juurde, seevastu esimene versioon on mängulisem, segasem ja isegi abstraktsem. Ehk on selline muutus toimunud sellepärast, et piasjade kartmine on otsekohesem ja mugavam ning see asjaolu iseenesest juba annab kätte luuletuste tooni. Objektiivtut ängi asendatakse järjepidevalt hirmuga teatud objektide ees, äng tundub tähistavat kunagist möödunud noorust (mis pole iseenesest ju midagi haruldast – noorust nähaksegi sageli ängiajana). Selline hirmude ja mitte ängi kasv toimub peaaegu terves luulekogas ja see üldine hirm hoiab Väljamäe luuletajamina kinni² küll kartusena argipäevaste asjade ees (*ma kardan suuri autosid ja väikeseid*

koeri, lk 10), küll suuremate ja igavikuliste (kuid siiski nimeliste) asjade ees (*Mis on see julm juurtetus ja hirm / ja kuidas neid tagasi saada?*, lk 5; *kardan su puudutust*, lk 30). Ja need kas või lapsepõlvest pärit hirmud muudavad luulekogu tooni kuidagi kaugeks, kuid mitte just mõistetamatuks.

See kauge toon varjab osaliselt lapseliku rõõmu, mis ilmub luuletustes igasuguste põlvkondlike suhete mainimisel. Need on peamiselt järgnevad: Väljamäe luulemina kui pojapoeg (ja kaugete kadunud inimeste järeltulija), kui poeg ja kui isa. Väljamäe „lapsed” (selle sõna kujundlikus tähenduses) sünnivad, tunnevad „täiskasvamist” (vt lk 12) ja saavad ise vane-mateks, ja seda ilma laste ja vane-mate vastuoluta. Tegemist pole n-ö klassikalist generatsioonidevahelist erinevust lahkava teosega – luulemina, olles ise samal ajal nii laps kui ka lapsevanem, tunneb osadust kõigi nende põlvkondadega. Ja kui pöörduda hetkeks tagasi kahe luuletuse võrdluse juurde – ehk ei ole tema isaks saamise tõttu ta enam üleval öösel kell pool üks, vaid kell pool kolm? *Täiskasvamine? / Ma ei tea. / Võtsin naise, naine võttis / juurde. Tuli poeg. / Võttis sõrmest kinni... [---] Ai! hüüan sissepoole. / Isad ei nuta / niisama* (lk 46). Need

2 Olles lugenud tema blogi aadressil valjamae.blogspot.com, võib tema luuletajamina üsna julgesti samastada Väljamäe enesega.

viimased read on ilmselt ühed armsaimad terves luulekogus.

Teatav armsus, armastusväärsus või – ütleme otse välja – nunnusus esineb ka teistes luuletustes. See asetub veidrasse, aga samas loomulikuna tunduvasse kontrasti Väljamäe hirmude ja „sügavamate hoo-vustega”, millesse on kirjutatud selline õõnes tunne nagu surmaiha. Viimast on väljendatud mitmel kujul ja päris otsesõnaliselt: *ja minagi tahan surra / läheb jälle / nii paar kuud / ja siis / ma tahan jälle surra / ma ei tea millal ma suren / ma ei tea kaua ma nii elan / vana-ema oli 74 kui surm tuli ja ütles / et tuleb kahe kuu pärast uuesti* (lk 14). Ehk on see n-ö vanade noorusaja luuletuste jäänuk? Küllap nii ongi, Väljamäe kinnitab kahtlusi: *Ma tahtsin alles jätta selle arengu-loo, mida raamatu praegune kuju aitab jutustada. Pealkirigi viitab kasvamisele, nii et tundus kohasem ka varasemad luuletused sisse jätta*³. Ja sinna vastu asetub näiteks selline nunnu mälestus: *ja sellestki pole õieti midagi / et mõnel päeval / armastame vanaema ja maa-maasikamoosi / üsna ühepalju üsna ühtemoodi // sest tegelikult oleme ikka veel / päris pisikesed* (lk 37). Siin valitseb heas mõttes veidralt

3 Kairi Kruus. Intervjuu: Kaarel B. Väljamäe. – Värskes Rõhk nr 28 (IV/2011), lk 55.

naivistlik toon, kus kauaoodatud külaline Surm koputab uksele ja ust paotades avastatakse, et ta on allameetrimees, kes kannab traksidega põlvpükse. Midagi sellist, mis juhtub tumedate teemadega, kui neid lapsele rääkides püüda ilusa muinasjutu sisse mähkida.

Võib ju öelda, et surma ja sünni temaatika on alati käsikäes käinud, aga kas on vaja? Kas on vaja sellist metafüüsikat Väljamäele omistada, kui see tema luules ei paista olevat võimust võtnud? Selline väit-mistung on see igavene suvalisus, mis kriitikut tabab, kui ta üritab näha, mis teoses „päriselt on”. Ja sealjuures muudab arvustaja veelgi relvitumaks juba mainitud rida: *kardan et minust saadakse päri-selt aru* (lk 9). Midagi sarnast on kirjutanud ka Siim Kera oma teises luulekogus „Las ma istun siin kuni orkester mängib”: *siit luuletusest ärge / mõtet otsige / see on halb mõte*⁴. Mida see metatasand kahe noore luuletaja puhul õigupoolest teeb? See surub mingil veidral viisil peale n-ö lihtsust. Uussiirus oleks siinkohal võib-olla küllalt käepärane mõiste, aga kindlasti mitte täpne. Sest just selline lihtsuse deklareerimine töötab iseendale vastu, ehk isegi meelega – öeldakse, et ära otsi mõtet või Väljamäe puhul

4 Siim Kera. Las ma istun siin kuni orkester mängib. Varrak, 2011, lk 66.

LIHTSUSE DEKLAREERIMINE TÖÖTAB ISEENDALE VASTU, EHK ISEGI MEELEGA.

kardetakse mõtet, aga tuleb välja ikka nii, nagu just selle asjaolu tõttu peaks olema siin luules mingi varjatud hoovus. Miks too meta-tasand siis ohtlik on? Sest nii võib lugeja end palju kergemini reedetuna tunda – kui ehk tuleb välja, et polegi midagi sügavamat sõnade taga. Fiktsioon toimib siiski enamiku lugejate jaoks mingil usaldusväärsuse printsiibil, et küllap seal taga on midagi veel, isegi kui ollakse mugavalt valmis selleks, et fiktsioon on täiesti vaba ja selle „keerulisus” on asjale omane. See on ka metafoori kui mõiste üheks sisimaks eelduseks. Mingis mõttes võib ju lihtsuse deklareerimist võtta kui huvitavat ja ehk meeldivalt ärritavatki poeetilist võtet, aga teisalt selline lõhkumine ei pruugi ilmtingimata pakkuda midagi enamat kui just seda ärritust.

Olgu sellega, kuidas on, Väljamäe puhul häirib tema lihtsuse-taotlus siiski üsna vähesel ja märkamatul määral. Nunnu jääb domineerima, nunnu kodutunne, kus saavad kokku nii sünnid kui ka surmad, lapsed kui ka vanemad ja vanavanemad ja vanavanavanemad,

naised ja mehed, tütred ja pojad: *Kui ma kirjutan, siis ma lihtsalt püüan luua sellist atmosfääri, mis tekitaks lugejas mingi äratundmise või samastumise. [...] Ma tahaks, et tal tekiks koduigatsus*⁵. Väljamäe luulemina kasvab nooruse tulevikutumedusest välja, seda võib küll öelda. Ta on jõudnud mingi teatava küpsuse ja tagasihoidlikkuseni, mis tuleb ilmselt alles piisava aja möödudes... ja ise lapsevanemaks saades. Ta hirmudki muutuvad tagasihoidlikuks ja mööduvaks: *Sööme tasa, / laps magab. / Sööme, / seest pisut õõnes. // „Mul on kloun toidu sees käinud. / Näe, nina jättis maha,” / ütleb armas inimene / justkui uuest maailmast. // Möödunud murepilved / ei saa enam laskuda laugudele* (lk 56).

⁵ Kruus 2011, lk 58.

NATUKENE OSKAB JU IGAÜKS VALE-
TADA, ENT VALETADA TAOLISE HOOGA,
ET KEELE HARILIK VALELIK STRUKTUUR
LÄBIPAISTVAKS EHMUB JA VIIVUKS
KRIIPSUKE SULATÕTT PAISTMA JÄÄB –
VAAT SEE ON KUNST.

Kuidas on õigustatud karta oma talvemantlit

Liisi Rünkla

Uku Talmar, Ott Ojameets

„Kaks tüüpi kirjutavad”

Talmar & Põhi, 2011

Lugemise juurde tuleks kuulata ja silmitseda fragmenti suupilliga ümber lilleklumbi kõndivast Kaljo Kiisast filmis „Hullumeelsus” (Tallinnfilm, 1968), et selgemini mõista, milline on siinset juttu määra-va ideaalitruuduse kraad. Toda meeles hoidmata võib ehk jääda mõnevõrra arusaamatuks, kuidas võib kunstitöölt oodata alati justkui vaid üht, nimelt siis seda, et antaks silmitseda, kuidas keegi tundmatu (ja seeläbi pärisoma) mees kõnnib otsatut joont, vastupäeva, mängides kogu aeg ainsat väga lihtsat meloodiat.

Teen sulle lugemise liig lihtsaks praegu? Kui juba kirjutatan, võiksin ju taolise hooga uskuda sõna jõudu kehtestada atmosfäär (painutada su maailm teiseks niivõrd nõudlikul viisil, et osutub mõeldamatuks lugeda kuidagi mujal kui vaikuses), et see juhtubki. Et kui küllalt hoogsalt kirjutatan, paneb süntaks ise su kuulma, kuidas too heledas rõivas mees seda vastupäevaringi kõnnib. Et sa ei saa aru, kuidas see juhtub, kuivõrd kirjutatan nagu hoopiski kahest tüübist, saatuseusust ja mängufilosoofiast, rebasest, võililleparvedest ja märgadest jalajälgedest ja ometi hakkad kuulma üht väga lihtsat suupillijoru, mis ei haju ära.

Asjaolu, et Uku Talmari „Peatükke kirjutamata raamatutest” sisaldab *soovitusi lugemise juurde*, viiteid muusikasse ja kööki, on küllap tore. Mõni viidatud pala on lummutavalt tundmatu ja kõigi viidete koosmõju visandab veel ühe pildi, kuueteistkümnenda peatüki. Samas sisaldub eelneva viieteistkümnenda hulgas päris mitu teksti, milles võiks ainuüksi sõnas tõesti olla jõudu teha kõik ise, jahmatada lugeja kõrvus kummitama kirjutajal meeles mõlkunud meloodia, kui just kirjutaja kahtlema ei jääks, et ei oska veel sel viisil kirjutada ja poolel teel jutustamist ei katkestaks.

Jutustamise katkestamine pais-
tab toimuma hetkel, mil jutustaja
avastab, et seos, mille väljajoonis-
tamise tahe ta kirjutama ajas, oleks
nagu kusagil mujal juba ammen-
davalt artikuleeritud. Taolise avas-
tuse puhul jääb ainsaks ausaks toi-
mimisviisiks mõistagi viitamine,
kommentaariga või vaid kummar-
dusega, nagu avastaja meelelaa-
dile omasem. Et mõnikord kum-
marduse või kommentaari juurde
pikem jutt kasvab, et mõnikord
kummardus jutu keerdude vahele
oskuslikult ära peidetakse (kuni
ükski enam veendunult väita ei saa,
et see seal sisaldub) või et kummar-
dus mõne jutu seest lausa välja võib
ununeda, see kõik nõuab kirjuta-
jalt omajagu hulljulget põikpäisust.
Pole ju nii, et kogenum jutustaja
oma pärimusliku päritolu unustaks,
pigem õpib ta seda üha selgemini
märkama. Siiski, kunstniku osa
jaksab keegi mängima jääda vaid
juhul, kui harjub noid juba-öeldu
avastusi trotsima, harjub ikka jälle
põikpäiselt kahtlustama, et kui siin
ja praegu võtta veelkord jutustada
üht neist ammutuntud seostest,
saab ta pihta millelegi ennekuul-
matule ja rabavalt väärtuslikule. Ja
mõistagi saabki. Kui ta põikpäiseks
jääb, veenab ta meid ära.

Kui debütant sama põikpäiselt
toimiks kui valged hobused vanades
filmides, ei tunneks me tõenäoliselt

muidugi ära, et see on sama põik-
päisus. Ei märkaks, et ta öeldu jääb
meiega sama möödapääsmatult kui
õunad Tarkovski hobustega must-
valgel rannal. Ta öeldu jääks meile
esialgu võimatult võõraks või siis
poeks naha vahele teisiti, märkama-
tult. Ülemäära usaldaval Derrida
lugejal (taolisel, keda jääb kummi-
tama näiteks küsimus, et *aga kas ei
pea vastutus niikuinii väljendamist
leidma keeles, mis on võõras sellele,
mida kogukond juba mõistab?*¹)
tuleks ju ehk pigem kahtlustada, et
kui debütant on juba selgelt kom-
munikatiivne, puudub tal söakus
öelda tõtt. Kui meil on temaga juba
kerge, ei jää lootustki, et ta kunagi
meid jahmatada võiks.

*

Raamatul ei ole pealkirja. Kaanel
ja tiitellehel seisab žanrimääratlus
kaks tüüpi kirjutavad. Tiitellehele
järgneb tänusõnade leht, mille eri-
nevus žanrimääratluse võluvast
hooletusest jahmatab. Tänusõnade
leht hoitab tungivalt, et ses raa-
matus kirjutavad poisid, kes var-
juda ehk veel ei oskagi. Kui tänu-
sõnadest ometi mööda pääseda,
ilmneb õnneks, et natukene siiski
juba oskavad. Ja seetõttu ka paista

1 Jacques Derrida. Surma and. TLÜ
Kirjastus, 2011 (orig 1993), tlk Mart
Kangur, lk 106.

ja näidata. Kuivõrd on ju teada, et nimelt vihm, lombid, enda varjamine vihmavarjude ja mantlitega toob meis välja nõrkuse ja õrnuse, mida me näidata ei taha (OO, lk 153), et nõrkus, mis on meile kõige omasem (OO, lk 153), varjamata ei paista. Ja et varjama tuleb ikka veel õppida (alati jääb võimalus varjata veel paremini). Natukene oskab ju igaüks valetada, ent valetada taolise hooga, et keele harilik valelik struktuur läbipaistvaks ehmub ja viivuks kriipsuke sulatõtt, nõrkust ja õrnust, paistma jääb – vaat see on kunst.

Tänu sõnade lehe ja tagakaane vahele jääb kuusteist (viisteist ja veel üks) Uku Talmari lühijuttu ja Ott Ojamsa lühiromaan „Igrek”. Ojamsa romaani kuus peatükki on esmapilgul võrdlemisi erikujulised. Silma torkavad eelkõige kaks keskmist, millest ühes ehitatakse lausete nummerdamise abil labürinti (8.2. [...] *Autor on seda kirjeldanud järgnevalt: „Naer!”* (4.1.), OO, lk 118; 4.1. *Tõenäoliselt on siin viidatud asjaolule, et*

vabadus tekitatakse väga kentsakate vahenditega, OO, lk 115) ja teises koostatakse otsekui puhta tähenärimise (sõnasöömise) rõõmus kaheksa võluvalt sisutut dialoogi („Sina ja vihm ei ole sama.” / „Ma olen enda vihm.” / „Hästi. Saja siis.”, OO, lk 122). Lähemal silmitsel ilmneb siiski, et õigupoolest ei erine lausumine keskmistes peatükkides kuigivõrd lausumisest keskmistele ümbrispabereid moodustavates jutustavates ja heietavates osades. Ojamsa lausumist struktureerib teatav kinnisideeline leitmotiiv – *me ei taha teada, kuidas igal aastal vahetub meis 95% aatomeid, nii et me lendleme enda ümber õhus nagu tormine rannaliiv. Ja siis me mõtleme ennast välja* (OO, lk 150) –, mis on pigem filosoofiline kui kunstiline. See enese väljamõtleamise teema naaseb lausumisse niivõrd järjekindlalt ja nagu kunstikavatsusliku rütmiga, et seob kirjelduste ja dialoogide katkendid, ökosofiavisandid ja muu heietamise millekski, millel on võrdlemisi selge maitse.

KUNSTNIKU OSA JAKSAB KEEGI MÄNGIMA
JÄÄDA VAID JUHUL, KUI HARJUB NOID
JUBA-ÕELDU AVASTUSI TROTSIMA.

Kõige selgem, kommunikatiivsem ja huvitavam on Ojamets siis, kui ta heietab. Sündmuste jutustamisega on midagi viltu – seal on kas liig palju sõnu või liig palju ellipseid, lugejale kipub aina jääma selgusetuks, mis siis õigupoolest parajasti juhtub. Lummava erandina tuleb küll ära märkida lause *talle ei meeldi, kui põrandale jäävad märjad jalajäljed, ja seda täiesti korrapäraselt, õigustatult eelistab ta märgasid jalajälgi ainult siis, kui nende suund ja asend on täiesti arusaamatud, jättes salapäraseks, kuhu jälgede omanik minna võis* (OO, lk 94–95). Heietuse lugeja seevastu ei ootagi, et tema silme all tegelasele *mingi eriti massiivne Wittgensteini raamat* (OO, lk 104) pähe kukuks, heietuse väärtus elaks nagu sootuks mujal, ehk hoopis õndsas köielkõnnis, mil lugejat kirjutaja kannul hoidev niit on kogu aeg proovil, kuivõrd aina luuratakse, kui aeglaselt, hüplikult ja jaburalt on võimalik veel kõnelda,

kaotamata lugejat. Põikpäisemad heietajad võivad hoida lugejat sadu lehekülgi, ütle mata lõpuks enamat, kui et seegi on niisama öelda. Nii vähe Ojamets veel öelda ei söanda.

Talmari käekiri erineb Ojametsa omast väga. Talmar ei heieta, ei filosofeeri, peaaegu ei kirjelda. Talmar jutustab. Lühidalt. Mitte et ta teksti ajuti ei juhtuks pikemaid lauseid, näiteks *kujutage ette kabuhirmus põgenevat ja paaniliselt ladina, vana-kreeka ning heebrea keeles sajatusi karjuvat vana nõida, kes üritab meeletult leida, kuhu ta maagia on kadunud ja jätkab õnnetult needmist, kuni mõni tema enda ebaõnnestunud loits ta kahjutuks teeb või lihtsalt ära tapab* (UT, lk 48), või vajumisohtlikke kujundeid, näiteks *järgmisel päeval luges Tom pargis lehte ja Tim suisa raamatut* (UT, lk 55), ent Talmar trotsib otsustunult kõiki heietusse vajumise ohukohti. Tuleb puhtalt välja.

Nagu seadnuks ta endale ülesandeks (sahvrisk, väravalt, unest)

KÕIGE SELGEM, KOMMUNIKATIIVSEM
JA HUVITAVAM ON OJAMETS SIIS,
KUI TA HEIETAB. SÜNDMUSTE JUTUS-
TAMISEGA ON MIDAGI VILTU.

TALMAR EI HEIETA, EI FILOSOFEERI, PEAAEGU EI KIRJELDA.

TALMAR JUTUSTAB. LÜHIDALT.

leitud vajumisohtlikud kujundid võimalikult haavamata kujul edasi anda. Mõni kujund Talmari jutus on erakordselt tugev. Iseäranis mõjusat painamisjõudu sisaldab näiteks too igivana ja ometi igal uuesti nimetamisel rabavalt aktuaalne müüt noormehest, kes on harjunud pilku maas hoidma, sest needus teeb ta vaate surmavalt ohtlikuks. Kaheksa lehekülge, mis oma tahte suunda hajutama harjunud noormehele antakse, et tõega meeleheite-ohtlikust juhtumist baaris jõuda ettemääratud õndsas pääsemiseni, mõjub just seetõttu kuidagi rängalt ebapiisavana, et kujund on nii tugeva eepilise väega. See on niivõrd tugev kujund, et – idealistil minus on võimatu jätta siinkohal hüüatamata – sellega mängimisel tuleks pigem otsustada, kas pühendada kujundi aeglasele väljajoonistamisele sada kakskümmend kuus peatükki (viiskümmend kaks ja seitsekümmend neli tundub olevat paras jaotus, kahes köites) või nimetada kujund ära ainsas lauses, mis sarnaneks enam vakatamisele kui kõnele. *Need olid esimesed*

silmad, mida Ta oli üle mitme aasta näinud (UT, lk 50) toimiks hoopis tungivamalt juhul, kui see lausutaks leheküljel 559 või täiesti raamimata, nagu see lause üksi olekski terve raamat. Lühijutu seitsmenda lehekülje üheteistkümnendas reas on sel lausel kitsas.

*

Kahe tüübi käekirjade erine mine ehitub ootamatult tõsisele, lausa fundamentaalsele erine misele läh- tepunktides, kuidas maailmas (*ima- ginaariumis*, OO, lk 115) ollakse. Talmari tegelastega juhtub, mis on neile määratud, tema jutustust kannab haruldaselt kirgas, tugevalt muinasjutu-usku kasvanu tead- mine (*kilp, mida ei suutnud hävi- tada ükski vägi, kuni selle omaniku süda ei kahelnud*, UT, lk 60), et saa- tuse osa inimese elukäigu kujun- damisel on vääramatu. Et mängul on mõte, ja see on *alati sama* (UT, lk 75) ja viieteistkümnenda pea- tüki viimases lauses me teame. Iga peatükk (jutt, seos) on kontsent- reeritav valemisse. Ojametsa lauset ehitab filosoofiatudengi ehmatu

(millest enne kaheksakümnnendat eluaastat välja kasvada oleks selgelt kohatu, pigem see ehmatas hoopis jääbki), et me tõesti teeme kõik ise, kõik. Et see, mis saadab, ongi saatus, ja et saadab see nimelt nii, kuidas mäletada oskame, ja et kõik oskamised on aeglaselt nihutatavad (*jäljendajad on alati ees ja alles siis tuleb päris, mitte vastupidi*, OO, lk 139). Et iga järgmine sõna, iga järgmine samm pisut muudab imaginaariumi struktuuri. Ja kui võrd imaginaarium on meil ühine, ehitame kogu aeg üksteise jaoks tõtt. Et teadmist, niisiis, ei saa olla, väljaspool mängu, kuidagi. Et kui tahes selge valem ei saa tõeks, murdumata läbi vormi. Et kujundi lihtne kirjapanek on tegelikult võimatu. Et napp lause ja heietav lause irduvad valemi puhtast teadmisest samavõrd kaugele, on mõlemad *vähesel määral tõi* (OO, lk 135).

Unub ju hiljem ära, millise hooga see ehmatas – *et kõik ongi mängitud*. *Kõik* (OO, lk 149) – me noores elus osaleb, igast liigutusest läbi kasvab, iga tunnet kahtlustab. Otsingutes, mida raamat hoolikalt protokollib, pole kuigivõrd ennekuulmatut, ent miskit jahmatavat on selle protokollis vormis. Et otsatut kõnelust kasvuraskustest idealismi ja iroonia kokkupõrgetel kannab loogika, mis ühtaegu juba intelligentne ja veel lapselik,

kujuneb lause, mida trükkis lugeda on kuidagi naljakas ja seejuures tõesti ootamatult kena. Vormist otsitakse siin tõtt, mida kuidagi teisiti vaadata ei anna kui nimelt taolise lausega. Lause ajutine kohmakus on tõe osa.

Jõgevlane meis endis Mariann Tihane

Siim Pauklin

„Aheldatud Jõgeva”

Ji, 2011

Meie haikuarvustustega on imelik asi – neis kiputakse sageli üksikasjalikult meenutama, mis asi see haiku õigupoolest on, kuigi tundub üsna tõenäoline, et vemmalvärsiliste õnnitlussalmide kõrval on haiku eestlasele tänaseks üks tuntumaid luuletamisviise. See oletus ei tulene arvamusest, nagu tunneks iga teine eestlane haiku traditsioonilist žanrispetsiifikat, liiati siis vormilisi kohandusi või hälbeid, mis peaks haiku eesti keeles väidetavalt suupärasemaks muutma (näiteks 4+6+4 silbijaotusega variatsioon), vaid pigem haiku ilmsest sarnasusest ja sobitumisest aastasadade vältel keeles kinnistunud rahvaluule lühivormidega – kergesti mälus kinnistuv, lugeja elukogemusega tabavalt kattuv haiku on rahvapärases taksonoomias usutavasti väga sarnane ütlemissel, (luulelise) lausumise, mõttetarkuse või -salmiga, kavalama sõnaseade puhul ka mõistatuse või mõistulooga. Kindlasti on kriitika tähelepanu omamaise haikutraditsiooni vormiliste küsimuste vastu kirjandusmaastiku organiseerimisel oluline ning teisalt on kriitikute aabitsatõdede meenutamine seotud asjaoluga, et puhtalt kinnisvormiliste luuleraamatute (haikude kõrvalt soneti-, ballaadi-, valmikogude) puhul ongi žanrist raske kõrvale vaadata, kuid ilmselgelt liiase ülekordamise vältimiseks soovitaksin tulevastel kriitikutel ja kõigil haikusõpradel kindlasti tutvuda Kalju Kruusa paari aasta taguse kokkuvõtliku kirjutisega „Eesti haiku 2.0”¹, mis peaks andma ammendava ülevaate nii traditsioonilise jaapani haiku kui ka eesti haikutraditsiooni vormilistest iseärasustest (boonusena eesti keele meetrika ja prosoodia omapäradest üldse).

Paljude kirjandusnimeste jaoks täiesti ootamatult eesti luulemaastikule ilmunud haikujahve Siim Pauklini „Aheldatud Jõgevast” rääkides

1 Kalju Kruusa. Eesti haiku 2.0. – Vikerkaar 9/2010, lk 109–113.

võiks haiku sõnaraamatumääratluste ümbert keti lahti kerida ja lähtuda eelkõige kogemusest, mida raamat edastab või jutuks võtab. Mitmel pool – sealhulgas autori enda antud intervjuus Jõgeva maakonnalehele Vooremaa – on olnud juttu Pauklini maapealsest eluhoiakust. Pauklini puhul pole tegemist kirjandusele pühendunud humanitaariga, vaid juba kuendat aastat Inglismaal geeniteadlasena tegutseva noore ja ambitsioonika Jõgeva mehega, kes ei armasta ülemäära ilutsemist, kirjanduslikku kenitlemist ega näilist sära. Tema luulekeele otsekohesuses on tunda ühtaegu nii kodunemist rahvusvahelisel suhtlusmaastikul kui ka tugevat, ehkki probleemalist sidet omamaise, rahvaliku kodukeskkonnaga. Pauklini „Aheldatud Jõgeva” ei ole luulekogu lapsepõlvelinnast, vaid – kasutades Kaupo Meieli tabavat

nimetust – poeetiline olmeaabit, mis on liigendatud argieluvaldkondade kaupa („vannitoas”, „tööl”, „söömas”, „poes” jne), kuid raamatu pealkirjasümbolis kolisev konflikt autori lapsepõlve elukeskkonnaga äratav ja väärib esmalt kindlasti omaette tähelepanu.

Omakandi inimesena pakuksin „Aheldatud Jõgeva” prometheuslikule tõlgendusele vastukaaluks või ka täienduseks kohakesksemat lähenemist. Jõgevat võib tõepoolest näha raudse, sepistatud linnana. Igale Tallinn–Tartu–Valga marsruudil sõitnule on Jõgeva ilmselt tuntud raudteelinnana, muul moel maakonnas liigelnutele võib aga meenuda masinate võidukäiguna laotuv ja lõputuna näiv lapitekisarnane põllumaastik. Esimese iseseisvusperioodi lõpus linnaks nimetatud Jõgeva on tänu moreenirikkale pinnakatele osutunud üheks olulisemaks

JÕGEVA LINNA- JA KULTUURIRUUMI
ISELOOMUSTAB ALALINE METALNE
AURA, MIS JÕGEVLASTE IDENTITEEDILE
JUST KÕIGE POSITIIVSEMAT MÄÄRATLUS-
PINNAST POLE PAKKUNUD.

põllumajanduskeskuseks Eestis, nõukogude perioodil sai Jõgevast põllumajandusrajooni juhtlinn. Traditsioonilise talupojakultuuriga on Jõgeva linnal vähe pistmist – kolhoseerimise, mehhaniseerimise ja industrialiseerimise märgid säilivad tänaseni kas või Jõgeva rahvalikes linnaosanimedes: KEK (endise Kolhoosidevahelise Ehistuskontori järgi), MEK (endise Mehhaniseeritud Ehituskolooni järgi) või linna külje all asuv Sort (endise ja praeguse sordiaretusjaama järgi). Jõgeva linna- ja kultuuriruumi iseloomustab alaline metalne aura, mis jõgevlaste identiteedile just kõige positiivsemat määratluspinnast pole pakkunud. „Aheldatud Jõgeva” kujund võiks nõnda ehk iseloomustada juurte üleskündmise tõttu kujunenud masinlikku seotust maa ja kohaga, omamoodi alatraagilise võõrandumis- või isolatsiooniseisuna, kuid just sellisena, mille poeet pöörab topeltnegatiivseks olukorraks, aheldades Jõgevat oma tekstide kaudu terve maailmaga ning luues koha/ruumi ja maa/maailma suhetesse iselaadse „mitte-oma, kuid samal ajal ka mitte mitte-oma” vahepealse otsustamatuse tunde ning pakkudes just sedamööda pinnase nõrgaks – ja just nõrgana *mõjusaks* – lepituslikuks empaatiaks: *linn mis kunagi / ei ärka jõgeva mu / armas jõgeva*

(lk 40). Elupõlise jõgevlase ei kiirusta ma nimetama Pauklini ülbeks, oma üleolekut kodulinnale kaela laotavaks pagulaseks, ja ma usun, et seda ei tee ka paljud mu kaaslinlased, kelle jaoks mitteärkav Jõgeva just sõnas vägagi võimsalt teadvusele tuleb.

Kui mainisin ülal haikude seotust rahvaluule lühivormidega, siis pidasin silmas eelkõige kummagi potentsiaali inimkõne ornamentatsiooni- ja mälu tehniliste vahenditena elatud kogemust korratavana alal hoida. Vanasõnu ja kõnekäände kasutatakse igapäevases suhtluses, neil on erinevalt haikudest didaktiline sisu (nad edastavad käitumisstrateegiaid, ettekirjutusi, käske, keelde, soovitusi, hoiatusi jne), mille autoriteet seisneb eelkõige asjaolus, et tegemist on mitmete inimpõlvede elukogemuse kontsentraadiga. Filosoof Giorgio Agamben on väitnud, et me elame ajal, mil tegelik ja tõeline kogemus on inimestele jäämas üha kättesaamatumaks ning see asjaolu kajastub ka kõnekäändude ja vanasõnade kui kogemuse autoriteeti hoidvate kõnežanrite ülemvõimu asendumises lööklausete või *slogan*’ite dominandiga. Selle põhjuseks on „tõelise” kogemuse asetumine erakordsuse sfääri – kui veel vaevalt sajandi eest moodustas eelkõige igapäevane elu tegeliku

kogemuse toore materjali, mille järgnevad generatsioonid eri vormides edasi pärandasid ja mida erakordsed juhtumid pigem ohtlikena õõnestasid, siis tänapäeval on olukord üha vastupidisem ning kuna kogemus ei toetu mitte teadmistele, vaid autoriteedile, mis kogemust kogemusena kehtestab (nt esivanemad), siis näib, nagu poleks tänapäeval mitte kellelgi piisavat autoriteeti, et garanteerida kogemuse tõde või tõelust. Kogukonna kogemuslikku autoriteeti hõlmava rahvaluule ja demokraatlikule elule omaste lugematute lööklauseliste õnnelubaduste osaliselt põimul ja kriitilisel vahealal leiab aga aset üks teistmoodi kommunikatsioon, mis kasutab mänguliselt ära mõlema lausungirežiimi vahendeid ja mida me tavatseme nimetada kirjanduslikuks. Eelkõige inimliku argipäeva kaasaegset kogemuskriisi kõnetav Siim Pauklin on oma luules saavutanud märkimisväärse ilmekuse kinnistavate ja lubaduslike lausungite „tõeluse” topeltkaotuse kujutamisel.

Elluäratava kogemuse puudujäägi temaatika saadab „Aheldatud Jõgevat” juba avalehekülgedest: *sünd elu ja surm / nagu hamburger aga / where is the beef* (lk 12). Lüüri-line mina juhatab lugejat jupikaupa ja sammhaaval läbi oma argipäeva, luues olustikupilte, mille taustaks

on ikka ja jälle küllastav-õnnestava horisondi petlikkus, kättesaamatus või lausa puudumine (*ilus suveilm / väideti eesreast / ma küll ei näe vahet*, lk 59) ning mida saadab lohutuvõitu sotsiaalse paratamatuse taak: *riidepoe müüja / astub mind nähes / odava kauba juurde* (lk 36) või ka *dressides mees / kratsib töötusabas oma / loteriipiletit* (lk 41). Sealjuures väldib Pauklin enamasti hala ja ahastust, mis „tuumaka elu” ärajäämanähtudena ilmned võiks, ja kirjeldab eneseirooniliselt „kogemust”, millel on imeväike või naeruväärsest jabur kvaliteet: *nagisev parkett / igal sammul mu elus / on olnud kaalu* (lk 60). Parameetrid, mis elamise kogemuslikkust võiksid kinnitada või millele toetudes Pauklini haikutegelane loodab enda olemisse tähendust leida, ei pärine kogukondliku ühiselu varasalvest, vaid meediast, mis on teatavasti infoühiskonna peamine tegelikuse erakorrastaja. Värsikatkestusi eirav, kuid haikumahtu täitev lausung *enne uinumist vaatan päeva tipphetked uuesti läbi* (lk 82) toimib justkui Pauklini haikuloome kokkuvõtte või juhtmõttena – „vaatamise” varjatud meedium on siin samaaegselt nii kirjanduslikku kui ajakirjanduslikku laadi, ühelt poolt eneseleosutavalt, mänguliselt ja vabastavalt irooniline argipäeva

EELKÕIGE INIMLIKU ARGIPÄEVA KAAS- AEGSET KOGEMUSKRIISI KÕNETAV SIIM PAUKLIN ON OMA LUULES SAAVUTANUD MÄRKIMISVÄÄRSE ILMEKUSE KINNIS- TAVATE JA LUBADUSLIKE LAUSUNGITE „TÕELUSE” TOPELTKAOTUSE KUJUTAMISEL.

„mittekogemuse” suhtes, teisalt painavalt teadlik paratamatust survest olla n-ö „alati kaameraks valmis” („mittekogemuse” tunde allikas selgub mõnevõrra jämedamast näitest: *esimene lause / lapse suus tere / kallid vaatajad*, lk 55). Maailm on aga sõna otseses mõttes „kaamera” jutumärkidest väljatungivalt, ennastimetlevalt ja lakkaamatult erakordseks osutumise erutuses, kuhu ka ei vaataks (*bikiinis neiu / pööran pilgu kõrvale / seal teine topless*, lk 79), ning näib, et ka iseendaks jääda või saada on võimalik ainult meediumi vahendusel (*argine hommik / enne välisuudiseid / guugeldan ennast*, lk 20) – ilutsevast metafoorikast ei saa sel puhul suuremat abi (*pilvelambake / mõte veeaurust õhus / on kütkestavam*, lk 121).

Kaante vahele aheldatud, kuid tegelikkust määratult hargnevalt

haarav „Jõgeva” on kogukond, mis ei tunne enam tsüklilist, vaid hoopis fragmentaarset, asjade loetelus avalduvat aega (*kevadeaimus / aegumiskuupäev / piimapudelil*, lk 68), milles ligimesetunne ilmub paremal juhul hääbuva jäljena (*talveõhtu karguses / tualeti prillilaud / su kehast veel soe*, lk 18) ja kus esivanemad ei pruugi olla enam isegi kummitused maailmaetris (*surnuaed / mingil põhjusel / me sosistame*, lk 71). Seda kõike sõnastab poeet palavikuliselt ja humoorikalt, pingestatult ja lõnguslikult, mitte külma higiga otsaes, vaid vaevuaimatava, kuid seda tähendusrikkama südamesoojusega (*haikude meister / naisega magamistoas / silpe loendam*, lk 116). Pauklini jõgevlane meenutab ühelt poolt kilplast, naljanditegelast, keda valdab äraspidine ja tragikoomiline sisyphoslik

LÜÜRILINE MINA JUHATAB LUGEJAT JUPI- KAUPA JA SAMMHAVAL LÄBI OMA ARGIPÄEVA, LUVES OLUSTIKUPILE, MILLE TAUSTAKS ON IKKA JA JÄLLE KÜLLASTAV- ÕNNESTAVA HORISONDI PETLIKKUS, KÄTTESAAMATUS VÕI LAUSA PUUDUMINE.

järelejätmatuse, teisalt depressiivset väikelinlast, kelle lemmikspordi alaks on meeleheide. Kolmandat moodi võiks aga tegemist olla eufemismiga, mis tähistab eelnevatele valjuhäälsetele sildistustele vakatusliku, lakoonilise vastupanu osutamist peaaegu-unustatud-olemise (või ka peaaegu-olemise unustatud) äärealal – kui maailm kisen-dab: „Jaa!”, siis jõgevlane sosistab vastu: „... aga!” Mõnes mõttes on Pauklini jõgevlasel Richard Brautiganil luuleminaga vägagi sarnane viis end järele kontrollida: *Vahel võtan välja oma passi / vaatan enda fotot / (mitte eriti hea jne) / lihtsalt, et näha, kas olen olemas*².

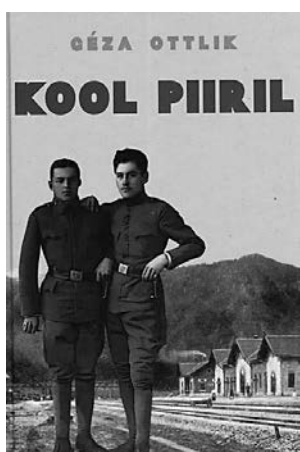
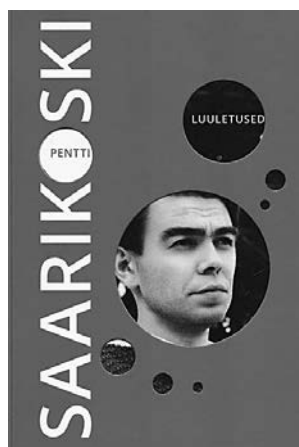
Lõpetuseks – Pauklini luuletusi ei pea tegelikult sosistama, nad on loodud korratavaks, mahlakaks

korduseks, mis võiks muidugi aidata võita tagasi rahvaluule kaduvat autoriteeti, kuid samas pole ka hullu, kui nad hakatuseks maan-duvad kellegi Facebooki staatuse-uuendusse. „Aheldatud Jõgeva” on folkloristlike hüüdlause-te kogu, mis lausa sosistavad välja-pääsu järele jutumärkidest, kaan-test, pealkirjast, autorist, raamatust ja haikusilpide loendamisest – „... aga!” – leidmaks üles jõgevlast, keda leidub usutavasti meis kõigis. Loetagu ja korratagu – ma hiljem veel guugeldan teid!

² Richard Brautigan. Kuhu minek? – Hanguga elavhõbedat pildudes. EKSA, 2007, lk 33, tlk Lauri Sommer.

Pentti Saarikoski, „Luuletused”

Tõlkeluuleraamatuid ilmub niigi vähe, see raamatu-mürakas on aga nendegi seas päris eriline – luulehiti-valiku asemel on rida eesti kõige paremaid luuletajaid võtnud tõlkida soome luule suurkuju Saarikoski üksikkogudes ilmunud loomingu tervikuna. Ja see teeb Saarikoskist päris oma luuletaja, toob luuletaja ka maakeelsele lugejale väga lähedale, näitab ta mõtte ja poeetika arenguid, noid niidistikke, millelt luule-seenekübarad on tõusnud.

Géza Ottlik, „Kool piiril”

Géza Ottliku romaan kahekümnendate aastate Ungari sõjakoolist ja *sügavast settest meie eksistentsi põhjas* (lk 18) pakub väga erinevaid lugemisvõimalusi ja on ungari kirjanduses erilisel kohal, nii absoluutne lemmik koolide kohustusliku kirjanduse nimekirjas kui ka teos, mis on oma filosoofiliste ja poeetiliste küsimusepüstitustega enim mõjutanud uuema aja ungari kirjandust. Eesti keelde jõudis romaan noore tõlkija Reet Klettenbergi tõlkes küll veidi enam kui pool sajandit pärast originaalina ilmumist, kuid mõjub endiselt värselt ja põnevalt.

Mihkel Kunnus, „Minu eugeenika saladus”

Stiili jäljendamise mõttes sobiks Kunnuse raamatu tutvustuseks mõni eriti leidlik keelenali ja võrdlus, millele järgneks kilomeetrite kaupa tsitaate, kui too üleolev kalambuuritsemine poleks see kõige vähem, mida noorte autorite teostele lausa erilist tähelepanu osutanud Kunnuse tekstidest võtta. Kunnus on äärmiselt programmiline kirjutaja, kelle tekstid on tihedalt omavahel seotud ja kes ka suure sõnavoo juures otsib pedantlikult täpset väljendust. Ja provotseerib lugejat vastu kajama, läbi mõelda tasub need tekstid igaljuhul.

Lauri Eesmaa

ONTARIO

Järgmises numbris:

**Sveta Grigorjeva
Katrina Helstein
Kadri Naanu
Tuuli Velling**

**HIND 2.60
EUROT**

9 771736 295312